

DE ZAAK KOENIGS IN FOCUS EN DE ALGHELE NEDERLANDSE RESTITUTIE POLITIEK

Evaluatie en voortgang bij de restitutie commissie

Christine F. Koenigs
(Amsterdam, herfst 2020)

Op 19 december 2019, verzocht Minister Ingrid van Engelshoven, aan de Raad van Cultuur om een advies aanvraag over het functioneren van het restitutiebeleid roofkunst Tweede Wereldoorlog van 2015 tot heden. Op 11 maart 2020 is de Commissie “De Evaluatiecommissie restitutiebeleid naziroofkunst Tweede Wereld Oorlog” tot stand gekomen, voorgezeten door Jacob Kohnstamm en vertegenwoordigt door de leden, Lennart Booij, Hagar Heijmans, Nina Polak, Rob Polak, Emile Schrijver en Henny Troostwijk en ondersteund door het secretariaat Pieter Bots en Nadine Youhat (in het kort de Kohnstamm commissie). Vanwege het virus Covid 19 organiseerde de commissie Kohnstamm zoom zittingen om de betrokken deskundigen te horen.

Mijn Zoom zitting vond plaats op d.d. 27 mei om 13.30 uur, waarna ik het gevoel bleef houden de zaken niet voldoende uiteengezet te hebben, compleetheid nastrevend voeg ik graag het volgende toe:

Ten eerste, breng ik de zaak Koenigs in relatie tot het museaal platform naar voren, om vervolgens de morele implicaties van het algehele restitutie beleid uiteen te zetten. Dit schrijven houdt verband met het eerder geschreven ‘Ethiek in Beleid’ dat ziet op de feitelijke procedurele veranderingen¹, terwijl hier de morele implicaties van die veranderingen aanbod komen.

DE ZAAK KOENIGS

Inhoud

1. De Zaak Koenigs	(2)
1.1 De Claim	(5)
1.2 Het Ekkart beleid - de sluiting van het verruimde beleid	(6)
1.3 Het Museaal Platform	(7)
1.4 Aan het teruggave verzoek van de Collectie Koenigs werd een verzoek tot verwerping toegevoegd. Een schizofrene situatie.	(9)
1.5 De minister van O.C. en W. probeert de rechtsgang bij de Raad van State te beïnvloeden.	(13)
1.6 De minister van O.C. en W. beïnvloedt de adviesprocedure bij de Spoliation Advisory Panel.	(15)
CONCLUSIE	(23)

¹ http://www.koenigs.nl/franz/images/documenten/2020/ETHIEK_IN_BELEID.pdf

HET ALGEMEEN BELEID

2. Het reglement van de bindend adviesprocedure respecteert het gelijkheidsbeginsel niet, het reglement bevoordeelt de musea en het openbare belang. (23)
- 2.1 De wijziging van artikel 2:2 in een bindend adviesprocedure, het beleid, de regelgeving als wel als de uitvoering is in handen van de restitutie commissie, dit is niet in lijn met de scheiding der machten. (24)
- 2.2 Een conceptrapportage is geen garantie voor een Faire and Juiste oplossing. (24)
- 2.3 Het toekomstig beleid (25)
- 2.4 De restitutie commissie is niet opgericht om de musea te beschermen maar om de rechtmatige eigenaren de kans te geven eindelijk in hun eigendommen te worden hersteld. (28)
- 2.5 De teruggekeerde roofofstal afkomstig uit particulier bezit vulde het gat in de Nederlandse Museale Collecties - Net als Hitler onteigende Nederland de originele eigenaren en gaf de kunst in permanent bruikleen aan de musea. (30)

1. De zaak Koenigs

In 1992 werd de Nederlandse ambassadeur Joris Vos, gestationeerd in Moskou, geblinddoekt naar de Koenigs tekeningen in Moskou gebracht. Een paar maanden later kreeg een delegatie vanuit Nederland (Buitenlandse Zaken, de BBKB (Bureau Beeldende Kunst Buitenland) en de Museum Boijmans medewerkers) de tekeningen te zien. Directrice Irina Antonova beheerder van de Koenigs tekeningen in het Pushkinmuseum overhandigden bij die gelegenheid de historische documenten die aantonen dat D.G. van Beuningen' s verkoop van de Koenigs tekeningen via Hans Posse, aan Hitler, geheel vrijwillig was. In 1945 nam Maarschalk Zhukov niet alleen de Koenigs tekeningen mee naar Moskou maar ook het Linz archief, vandaar. Op 2 oktober 1995 nodigde Irina Antonova de familie Koenigs uit voor de opening van de tentoonstelling van de 309 Koenigs tekeningen. De volgende dag verscheen een vernietigend artikel in de Pravda over Franz Koenigs, *een vermeende Nazi spion*, geschreven door Vladimir Teteriatnikov. Teteriatnikov overhandigde mij diezelfde dag de documenten over de vrijwillig verkoop van D.G. van Beuningen. In 1996 leverde een Wob verzoek in 1997 de historische documenten op, die in 1992 aan de Nederlandse delegatie waren overhandigd. Niet tegenstaande zijn bekendheid met de vrijwillige verkoop, verklaarde MP Balkenende eind 2003 in Kiev, ten overstaan van President Kuchma dat de tekeningen door de Gestapo waren meegenomen. De 139 tekeningen uit de Collectie Koenigs maakte deel uit van de 528 tekeningen die Van Beuningen verkocht aan Hitler, deze tekeningen waren in Ukraine, Kiev terecht gekomen. Balkenende in zijn persconferentie vertoonde zich bijzonder verheugd eindelijk deze mooie tekeningen te zien:

*“now we can see with our own eyes these wonderful drawings which we believed to be lost. They are more beautiful than we expected” [...] “The Koenigs Collection is very valuable for Dutch people and it means more to us than the tens of millions euro it is worth”*²

Vervolgens beschuldigt MP Balkenende de Gestapo van het onrechtmatig meenemen van de tekeningen, terwijl Van Beuningen' s schoonzoon er opstond om de Koenigs tekeningen persoonlijk

² <http://news.bbc.co.uk/2/hi/entertainment/3640951.stm>

aan Hans Posse in Dresden, af te leveren. Een leugen van Balkenende in belang van de Nederlandse Staat.

In het Zoom gesprek kwam het conceptrapport naar voren dat in de zaak Koenigs (RC.16) is gemaakt. Alhoewel de context niet helemaal duidelijk was, gaf het de indruk dat een conceptrapport de mogelijkheid biedt om feitelijke fouten en vermeende opvattingen te corrigeren.

Koenigs was niet katholiek, maar protestant, zegt niets over hoe de restitutiecommissie de feiten zal interpreteren. De voorgelegde feiten in het conceptrapport geven geen informatie over vooringenomenheid, de algehele zienswijze, of de toon van de restitutiecommissie die zij zal innemen bij het interpreteren van de feiten. In de zaak Koenigs, is de conceptrapportage en de uiteindelijke advisering volledig ondergeschikt aan de gevolgde procedure. De Koenigs zaak is wat dat betreft uniek en niet vergelijkbaar met andere zaken:

Mijn vader' s jongste broer W.O. Koenigs (1926-2009), bleek aan de andere kant van het restitutiespectrum te staan. In alles, qua acceptatie van de geschiedenis, qua het vergaren van feiten en qua rechtsgevoel. Mijn vader, F.F.R. Koenigs (1918-2000) was in 1985 een onderzoek begonnen naar het verlies van de Collectie van zijn vader, een onderzoek dat ik in 1994 heb overgenomen. Na zijn dood bleek uit de correspondentie met zijn jongste broer dat deze een vinger aan de pols hield en zijn onderzoek frustreerde. W.O. Koenigs vertegenwoordigde het establishment en maakte deel uit van de gevestigde orde, hij verdedigde op kunstgebied het openbare belang en zijn eigen zorgvuldig opgebouwde positie en hij was fel gekant tegen restitutie.

Van beroep was W.O. Koenigs bankier bij de Bank Albert de Bary & Co³, een dochter van de Deutsche bank. Als nevenfunctie vervulde hij bij de Vereniging Rembrandt, de *“Vereniging tot Behoud van Kunstschaten in Nederland Rembrandt”* de opeenvolgende posities; in 1971 was hij algemeen bestuurslid, vanaf 1973 kreeg hij de positie van secretaris en vanaf eind 1984 tot 1996 de positie van directeur van het dagelijks bestuur. Als bestuurslid, secretaris en directeur van de Vereniging Rembrandt vertegenwoordigde hij 25 jaar lang het openbare belang van het roerend cultureel erfgoed in Nederland. De Rembrandt Vereniging omschrijft haar doelstelling als volgt:

“De doelstelling van de Vereniging Rembrandt is het behouden van kunstschaten voor Nederland, het verrijken van en opkomen voor het Nederlands openbaar kunstbezit, het daartoe vergroten van de publieke belangstelling voor en de kennis van het roerend cultureel erfgoed, in het bijzonder in Nederlands openbare collecties”

De doelstelling laat geen ruimte voor roofkunst, het *op komen voor het Nederlandsch openbaar kunstbezit*, staat lijnrecht tegenover restitueren. Teruggave aan de rechtmatige eigenaren wordt in het algemeen gezien als de adering van de Nederlands openbare collecties. De vraag hoe roofkunst in de openbare collecties terecht is gekomen wordt daarbij niet gesteld. Het establishment spiegelt zich aan de zonnige zijde, aan *“het opkomen voor het mooie”* van de kunst en beschouwt dit als verheffend en waant zich in de nobele sferen van de mecenas die als weldoener de kunst aan het volk schenkt, de openbare collectie voedt terwijl de schaduwzijde onderbelicht wordt of beter gezegd in zijn geheel wordt genegeerd. Als directeur van de Vereniging Rembrandt heeft W.O. Koenigs zich 23 jaar met de financiering van de kunsten beziggehouden, hij was wel gezien en gerespecteerd. Met zijn instemming werden belangrijke aankopen gedaan en kon het predicaat *“aangekocht met behulp van de Vereniging Rembrandt”* regelmatig worden verleend. De Vereniging Rembrandt kan op aanvraag van een museum tussen de 40 tot 60% van de aankoopsom bijdragen, een lening geven of een bedrag

³ In de oorlog was Albert de Bary & co een van de vier Conto-Quattro banken, die het geconfisqueerde Joodsvermogen doorsluisde naar de Golddisconto bank in Duitsland. In 1989 ging W.O. Koenigs met pensioen.

voor een tentoonstelling ter beschikking stellen en het kan zelfs borg staan voor een aankoop. De gelden die haar ter beschikking staan zijn afkomstig uit legaten, donaties en bijdragen van o.a. het Prins Bernhard fonds en verschillende loterijen, kortom W.O. Koenigs werd in het museumcircuit bijzonder gewaardeerd. Hij was voor de musea een belangrijke schakel voor het realiseren van hun kostbare kunstaankopen en werd op handen gedragen. Zijn verdiensten zijn als volgt beschreven: "In 1996 werd Mr. W.O. Koenigs (1926) voorgedragen voor de Zilveren Anjer vanwege zijn grote inzet voor de Vereniging Rembrandt, Nationaal Fonds Kunstbehoud". De voordracht luidt: "*Koenigs is secretaris en voorzitter van deze vereniging geweest en heeft circa duizend aanvragen behandeld, vaak zeer complexe en tijdrovende verzoeken.*" Op 27 juni 1996 ontving hij de Anjer uit handen van Prins Bernhard. Het Anjerfonds schrijft:

*"Naast zijn veeleisend beroep als bankier is de heer Koenigs onvermoeibaar werkzaam voor de verrijking van Nederlandse museumcollecties. Dit gebeurt in eerste via het voorzitterschap van de vereniging Rembrandt waarvan hij binnenkort na 23 jaar afscheid neemt. Maar ook daarbuiten zet hij zich met hart en ziel in voor ons kunstbezit en mobiliseert hij daarvoor de aandacht en steun van het publiek."*⁴

Mits hij zijn vaders Collectie niet ter sprake bracht.

Zijn rol als vertegenwoordiger van het openbare belang sneed voor hem de weg af naar eventuele vragen die hij mocht hebben naar het verlies van de Collectie en de mysterieuze dood van zijn vader.

Daarbij is het niet zo, dat de Vereniging Rembrandt zich van meet af aan heeft verzet tegen restitutie van roofoorkunst. In 1956 vormde de vereniging een commissie voor bindend advies in de zaak Hirschland/Stedelijk Museum over een tekening van Van Gogh. Jhr. D.C. Roëll had met behulp van de Vereniging Rembrandt in de oorlog de tekening aangekocht. Roëll als vertegenwoordiger van de Vereniging werd gevraagd of hij aannemelijk kon maken op grond van artikel 31 van het Besluit E 100 dat het recht afleidt van een rechtsvoorganger die te goeder trouw onder bezwarende titel de zaak had verkregen.

"Een dergelijk onderzoek was te eerder geboden, nu de verkoper een onbekende 25-jarige monteur was, en nu, einde 1943, onregelmatigheden bij de verkrijging van kunstwerken als het onderhavige frequent waren."

Uitgewezen werd dat *het verlies zich zonder de oorlog niet zou hebben voorgedaan*, en de tekening werd aan mevrouw Hirschland teruggegeven. Een interessante zaak⁵. Ook bij de huidige zaak Lewenstein/Stedelijk Museum⁶ speelde Roëll een vergelijkbare dubieuze rol, maar tegenwoordig zijn de regels om te restitueren zo complex geworden dat het niet meer volstaat te constateren dat *het verlies zich zonder de oorlog niet zou hebben voorgedaan*.

Ook het verlies van de Collectie Koenigs zou zich zonder de oorlog, niet hebben voorgedaan. Maar voor W.O. Koenigs lag dit anders, als secretaris van de Rembrandt Vereniging naast jhr. P.R. Beelaerts van Blokland en later als directeur met vice voorzitter H.J.E. van Beuningen aan zijn zijde behandelde hij ook de nodige aanvragen van de Stichting Museum Boijmans van Beuningen, zoals voor een tentoonstelling van "alléén Rembrandt tekeningen binnen ons museum". Iedereen is doordrongen van het feit "hij is de zoon van" en met de Rembrandt tekeningen *binnen ons museum*, worden de 135 tekeningen van Rembrandt en zijn school uit de Collectie Koenigs bedoeld, die door van Beuningen na verkoop aan Hitler aan de Stichting Boijmans zijn geschonken; daarvan zijn 35 Rembrandt tekeningen

⁴ ZA 2 blz. 24 www.cultuurfonds.nl

⁵ <https://archief.amsterdam/inventarissen/scans/330/3.7.2/start/0/limit/10/highlight/6>

⁶ Deze zaak is in behandeling bij de Amsterdamse Rechtbank

erkend als zijnde van Rembrandts hand en 100 zijn van zijn leerlingen.⁷ Maar museum Boijmans van Beuningen noemt in haar aanvraag de “Collectie Koenigs” niet. Staat W.O. Koenigs onwetend tegenover de Koenigs tekeningen in museum Boijmans? De familie heeft de lijsten van de tekeningen, die de catalogus van de “Zeichnungssammlung F. Koenigs” vormt, niet langer in bezit. W.O. Koenigs kan niet nagaan wat wel of niet tot de collectie behoort en kennelijk wil hij zijn onwetendheid niet laten blijken, noch wil hij de collectie van zijn vader ter sprake brengen.

In 1985 bevestigt de Stichting Museum Boijmans van Beuningen aan de Vereniging Rembrandt met genoeg kennis te hebben genomen van het besluit van het bestuur om namens de Vereniging Rembrandt mr. W.O. Koenigs te benoemen tot lid van het Algemeen Bestuur van de Stichting.⁸ De Stichting die na de verkoop van een kwart van de Koenigs tekeningen aan Hitler van D.G. van Beuningen ‘*het restant*’ van drie kwart van de Collectie Koenigs geschonken kreeg en de schenking accepteerde! Zonder ooit de collectie van zijn vader ter sprake te brengen, zonder ook maar een vinger ernaar uit te steken was hij als lid van het algemeen bestuur van de Stichting Museum Boijmans van Beuningen mede-eigenaar van de Collectie tekeningen en de nog acht schilderijen van zijn vader en kon hij meebeslissen over de te nemen besluiten inzake de Collectie Koenigs, het bezit van de Stichting. Tegelijkertijd is hij gecompromitteerd door zijn onwetendheid.

Op 5 oktober 1996, organiseerde de Vereniging Rembrandt voor het afscheid van haar voorzitter mr. W.O. Koenigs in het Rijksmuseum te Amsterdam een publiek debat onder leiding van de heer mr. Drs. L.C. Brinkman, oud-minister van WVC, en lid van de Vereniging Rembrandt’ s raad van adviseurs. “Het belang van museaal kunstbezit voor de identiteit van Nederland” zal worden toegelicht. De sprekers die aan het debat deelnemen zijn prof. dr. J. Bank (vanaf 2001 commissielid van de restitutie commissie) dr. W. A. Beeren (directeur van Museum Boijmans van Beuningen tot 1985) en mr. drs. F. Bolkestein. De heer W.O. Koenigs zal afronden met een slotwoord.⁹

1.1 De Claim

Bijna een jaar later, onwetend over de “Zilveren Anjer” en het publieke debat “Het Belang van Museaal Kunstbezit voor de Identiteit van Nederland”, brachten we op 5 juli 1997 een claim uit op de Collectie Koenigs zoals onze vader en grootvader deze in 1935 aan Museum Boijmans in bruikleen had gegeven. Dezelfde dag stond de claim op de voorpagina van de NRC. Charlotte van Rappard-Boon, werkzaam bij de Rijksdienst Beeldende Kunst, belde, met de krant in haar handen, geschrokken W.O. Koenigs, die ze goed kende¹⁰. Het bleek dat hij niet bij de claim betrokken was. De claim was ondertekend, namens de erven, maar ik was niet mede namens hun gemachtigd. 14 dagen later (17 juli 1997) stelde W.O. Koenigs, mede namens zijn zus, A.K.M. Boerlage-Koenigs zich tegen de claim, met behoud van hun rechten op de Collectie Koenigs¹¹. Publiekelijk (zonder zijn zus) had hij zich al op 15 juli 1997 in

⁷ http://www.koenigs.nl/collectie/catalogus_teekeningen1/09%20Rembrandt-School%20Tekeningen.pdf

⁸ Stadsarchief Amsterdam Vereniging Rembrandt 330 inv. 57 bij brief van 14.3.1985

⁹ Stadsarchief Amsterdam Vereniging Rembrandt 330 inv. 137.

<https://archieff.amsterdam/inventarissen/details/330/path/2.1.5.2.8/withscans/0/findingaid/330/file/137/start/0/limit/10/flimit/5>

¹⁰ Charlotte van Rappard-Boon informeert Aad Nuis, staatssecretaris over het feit dat drie erven zich gedistantieerd hebben van de claim, zelfs een dochter van de directeur van de Rembrandt Vereniging, (natuurlijk is de dochter geen erfgenaam) dit, zou de claim van mevrouw C Koenigs sterk ontkrachten.

Zij zette alles in op de ontkrachting van de claim, zij onderzocht niet de gegrondheid van de claim. http://www.koenigs.nl/franz/images/documenten/ethiek/19_970616_OCWs_reaction_to_the_claim_Charlotte_van_Rappard_Boon.pdf

¹¹ Met hun brief van 17 juli 1997 lieten W.O. Koenigs en A.K.M. Boerlage-Koenigs weten dat ik, Christine Koenigs niet gemachtigd was namens hen te spreken en dat zij zich van de claim distantiëren, terwijl zij

het frontispies van het Rembrandt bulletin naast een aantal zwevende kopjes en schoteltjes (een illustratie die er niet toe doet) uitgesproken zich te distantiëren van de claim van zijn nicht Christine Koenigs om vervolgens zijn onverminderde steun voor het openbare belang uit te spreken. Hoewel hij niet langer directeur was bij de Vereniging Rembrandt, wilde hij met terugwerkende kracht voor de Vereniging Rembrandt pleiten en zich van dit affront distantiëren.

1.2 Het Ekkart Beleid – De sluiting van het verruimde beleid

Een paar jaar later tijdens het symposium ‘Cultuurgoederen en Verjaring’ dat bij Christie’s Amsterdam op 7 mei 2003 werd gehouden naar aanleiding van de teruggave aan Fritz en Louise Gutmann, nam W.O. Koenigs het woord en - ondanks het feit dat Fritz en Louise goede vrienden van zijn ouders waren, en Bernhard hun zoon na de oorlog bij zijn moeder logeerde om de geroofde kunstwerken van zijn familie te vinden en hun dochter Lili de beste vriendin was van zijn zus Nela - bepleitte hij dat er een einde aan het teruggavebeleid gesteld moest worden. Een beleid dat pas begin 2002, in het leven was geroepen en waarvan nog maar net een eerste advies was gegeven, het Gutmann advies (RC 1.2) waarvoor het symposium werd gehouden en waarvan op 13 mei 2003 bij Christie’s Amsterdam, in een single sale een groot aantal kunstwerken zouden worden geveild.

Tegen alle verwachtingen in werd er gevolg aan zijn woorden gegeven: dr. R.E.O. Ekkart¹² adviseerde inzake het restitutiebeleid bij zijn slot aanbevelingen van december 2004 de minister om het verruimde beleid te sluiten. De minister¹³ nam de aanbeveling over en kondigde op 5 april 2005 aan dat op 4 april 2007 het verruimde beleid gesloten zou worden. Dat betekende dat het hardvochtige, kille, bureaucratische en vaak onrechtmatig beleid van voor 2000 opnieuw ingesteld zou worden. Het beleid waarvoor MP Balkenende na de afronding van het onderzoek ‘Tweede Wereld Oorlog Tegoeden 2001 zijn excuses had aangeboden.

De terugkeer naar een beleid dat alom als “fout” was gekwalificeerd terwijl het verruimde beleid door het gevoelen van het voltallige kabinet en het parlement werd gedragen, is onbegrijpelijk. Vooral omdat Rudi Ekkart sinds 1997 de gehele restitutiekwestie op zich had genomen, het verruimde beleid geïnitieerd en ontworpen had en dit bij de minister zwaar had bevochten. Al zijn beleidsadviezen inzake restitutie zijn door de minister overgenomen wat een hele prestatie is. Met de sluiting van het verruimde beleid trok hij de stekker uit zijn eigen beleid. Daarmee reduceerde hij restitutie tot het onmogelijke.

In 2003 een jaar voordat hij het verruimde beleid liet sluiten, publiceerde Ekkart Deelrapportage V. In deze rapportage zijn de geroofde tekeningen en prenten opgenomen. Ook de Koenigs tekeningen zijn in deze rapportage opgenomen. De registratie is incorrect. Ekkart laat de herkomst weg, de verkoop van D.G. van Beuningen aan Hitler van een kwart van de tekeningen, 528 tekeningen totaal, die voor Hitlers toekomstig museum in Linz waren aangekocht. Dat is waarom de tekeningen gerepatriëerd moeten worden.

tegelijkertijd laten weten geen afstand doen van enig (vorderings) recht, dat zij jegens de Staat der Nederlanden mochten hebben.

¹² Rudi Ekkart (Den Haag 23 december 1947) Kunsthistoricus, van 1990 – 2012 directeur RKD (Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie). Hij heeft de opdracht gekregen de WO II geroofde kunstwerken in de NK-collectie in kaart te brengen en een beleid uit te stippelen. Onder zijn leiding publiceerde hij onder de titel ‘Herkomst Gezocht’, verschillende deelrapportages. Hij adviseerde de minister over het beleid en de regels inzake teruggave.

¹³ De portefeuille roofterkunst was in handen van staatssecretaris mr. M.C. van der Laan in de periode 2003-2006.

- In 1987, 34 tekeningen zijn uit de National Gemälde Galerie van Dresden, DDR, gerepatrieerd.
- In 2004, zijn 139 tekeningen uit het Bohdan en Vavrara Khanenko in Kiev, Ukraine, gerepatrieerd.
- Vandaag zijn er nog 309 tekeningen in het Pushkin Museum for Arts in Moskou.

Alle tekeningen zijn destijds volledig beschreven¹⁴. Na een brief van onze advocaat om de omissie te repareren, beloofde Ekkart, een ambtenaar in functie, de correcties door te voeren. Ook na aanmaning heeft hij dit nooit gedaan. Dit verhaal, laat de collaborateurs weg. Elke oorlog kent zijn collaborateurs. Waarom wordt in een feiten onderzoek naar de herkomst geschiedenis van de Koenigs tekeningen de collaborateurs die aan Hitler verkochten weggelaten, is men te beschaamd om dat te vermelden? Wanneer er niet toegeven wordt dat van Beuningen, geassisteerd door Museum Boijmans vrijwillig aan Hitler verkocht, dan wordt het verhaal “*de Gestapo heeft de tekeningen meegenomen*”, in stand gehouden en tegelijkertijd wordt de Koenigs claim genegeerd; zodat de teruggekeerde tekeningen in de eigendom van de Staat der Nederlanden overgaan, waarna zij in langdurig bruikleen te goede komen aan het Museum Boijmans. Zelfs voorzien van alle feiten, blijft Nederland hardnekkig de leugen handhaven, de zelfverrijking van de Nederlandse Staat legitimerend.

1.3 Het Museaal Platform

Wellicht is het feit dat de heer Ekkart¹⁵ ook algemeen bestuurslid van de Vereniging Rembrandt hiertoe de verklaring. In een vergadering van 9 oktober 1993 voorgezeten door W.O. Koenigs wordt Rudy Ekkart voor de eerste maal tot lid van het dagelijks bestuur van de Vereniging Rembrandt benoemd.¹⁶ In 1997 kreeg de heer Ekkart de opdracht om de herkomst van de NK-collectie te onderzoeken. In 1998 kwam het eerste rapport ‘Herkomst Gezocht’ uit, gevolgd door nog een zestal rapporten. Aanvankelijk wilde Ekkart de collecties Goudstikker, Gutmann, Koenigs, Lanz en Mannheimer buiten het onderzoek houden, want deze collecties waren bekend. Maar juist onder deze collectie werden ‘andere kunstwerken’ geschoven en geruild ter vervanging van de oorspronkelijke kunstwerken, om deze vervolgens voor Nederland te behouden. Destijds heb ik met Rudy Ekkart hier overleg over gehad en ook heb ik hem aangesproken op het historisch onjuist beschrijven van de geschiedenis van de SNK (Stichting Nederlands Kunstbezit). In zijn historische beschrijving van de SNK laat hij het overkoepelende orgaan van “De Raad van Beheer van de SNK” weg. De Raad bestond uit de heren:

- Jhr. dr. D.C. Roëll, voorzitter¹⁷,

¹⁴ <http://www.koenigs.nl/franz/de-collectie/catalogus-boijmans.html>

¹⁵ Prof. R.E.O. Ekkart was van oktober 1993 als lid opgenomen in het algemeen bestuur en bestuurslid van de Vereniging Rembrandt tot 2012, bij zijn afscheid werd het Ekkart fonds opgericht. In 2020 is hij voorzitter van de aanvragen voor onderzoeksbeurzen, onderdeel van de Vereniging Rembrandt.

¹⁶ Stadsarchief Amsterdam Vereniging Rembrandt inventaris nr. 330 toegangsnr. 16, vergadering oktober 1993

¹⁷ Jhr. D.C. Roëll (1894-1961) Onder F. Schmidt-Degener van 1922-1936 werkzaam bij het Rijksmuseum, van 1936-1946 directeur Stedelijk Museum Amsterdam, in de oorlog had hij samen met J.K. van der Haagen en Dirk Hannema zitting in de commissie van drie inzake de kunstwerken van de Koninklijk Paleizen ter advisering van rijkscommissaris Seyss-Inquart, vanaf 1945 was hij voorzitter van de Raad van Beheer van de Stichting Nederlands Kunstbezit, tevens was hij van 1945 -1959 hoofddirecteur van het Rijksmuseum en directeur van de afdeling schilderijen van 1946-1950.

- mr. J.K. van der Haagen¹⁸,
- Kol. Ir. L.W. Otte,
- dr. A Treep,
- dr. A.B. de Vries¹⁹,
- mr. W. van Elden²⁰,
- prof. dr. J. van Gelder²¹,
- drs. de Roo van Alderwerelt,
- D.G. van Beuningen,
- Jhr. J.A.G. Sandberg²².
- E.J.M. Douwes²³.

¹⁸ Mr. J.K. van der Haagen, bekleedde voor, in en na de oorlog verschillende posities bij OKW. Voor de oorlog was hij hoofd van KW bij OKW, in de oorlog Chef afdeling DOWC, na de oorlog plaatsvervangend directeur-generaal onder mr. H.J. Reinink. Zie Fransje van Kuyvenhoven 'De Staat koopt Kunst' 2007 <https://www.cultureelerfgoed.nl/publicaties/publicaties/2007/01/01/de-staat-koopt-kunst> p.105: "Tevens wilde hij (J.K. van der Haagen) blijkbaar zicht houden op de inhoud van de rijkscollectie omdat hij al voor de oorlog plannen had ontwikkeld voor een Mobilier National. Dit naar Frans voorbeeld ingerichte rijkskunstdepot zou moeten dienen om overheidsgebouwen, Nederlandse ambassades in het buitenland en werkruimtes van hoogwaardigheidsbekleders te 'versieren'. Hij wilde het depot vullen met moderne kunst die sinds 1932 was gekocht, schenkingen en legaten van familieportretten die sinds 1935 deel uitmaakten van de rijkscollectie en met kunstvoorwerpen die het land niet mochten verlaten. Ook de kunstwerken die de Duitsers uit Nederland hadden weggevoerd hoopte hij terug te halen en een plaats te geven in dit depot. Hij zou dat tijdens de oorlog in het rapport *Onze roerende schatten van wetenschap en kunst gedurende de oorlogsjaren* (april 1945) uitwerken. Zie ook 'Een eeuw strijd voor Nederlands cultureel erfgoed', 1975 door F.J. Duparc. https://www.dbnl.org/tekst/dupa004eeuw01_01/dupa004eeuw01_01_0005.php

¹⁹ Ary Bob de Vries (1905-1983) verbleef gedurende oorlog in Bazel, Zwitserland, vanaf 1945 was hij kapitein, in het leger om de kunst terug te halen, directeur van de SNK, vanaf 1946 directeur van de RKD en directeur van het Mauritshuis.

²⁰ W. van Elden, zat in de Raad van Beheer van de SNK namens het Nederlands Beheers Instituut; de nota "Rechtmatige eigenaar onbekend" is geschreven door mr. W. van Elden; zie ook *Betwist Bezit* p. 86, hoofdstuk II Visies op de juridische Status van teruggevoerde cultuurgoederen, door Eelke Muller en Helen Schretlen uitgeverij Waanders Zwolle, 2002.

²¹ Jan Gerrit van Gelder (1903-1980) 1924-eind 1940 conservator tekeningen kabinet Museum Boijmans, December 1940 plaats vervangend directeur van de RKD. In 1945 benoemd tot directeur van de RKD en tevens directeur van het Mauritshuis. In 1946 nam hij ontslag bij beide functies om zich aan zijn academische studie te wijden.

²² Jhr. J.A.G. Sandberg vice voorzitter, heeft zitting namens het ministerie van Financiën, in de oorlog firmant van de bankiersfirma Heldring & Pierson, directeur en voorzitter Raad van Bestuur KLM. Zie Lou de Jong "Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereld Oorlog"; boek 4: p. 419-430 boek 6: 211,219,220 boek 7: 22, 25 boek 13:57 en *Betwist Bezit* p. 35, door Eelke Muller en Helen Schretlen uitgeverij Waanders Zwolle, 2002. De heer Sandberg had bovendien een eigen collectie die hij gedeeltelijk in de oorlog gedwongen moest verkopen.

²³ E.J.M. Douwes (1928 – 2019), vertegenwoordiger van de kunsthandelaars, Amsterdam, dan 17 jaar oud.

De heren Roëll, A.B. de Vries en Van Gelder waren de leidende museumdirecteuren na de oorlog. A.B. de Vries was bovendien bevordert tot kapitein, de heer Vorenkamp (museum Boijmans) tot kolonel in het Nederlandse leger om bij de CCP Central Collecting Points bij de divisie MFA & A, Monuments, Fine Arts and Archives Brand, de Nederlandse roofoorkunst te determineren en terug te voeren. Gezien het feit, dat Roëll in de oorlog verschillende omstrede aankopen heeft gedaan en na de oorlog als voorzitter van de Raad van Beheer van de SNK een rol speelde in de recuperatie, net zoals van der Haagen die in, voor en na de oorlog als ambtenaar een hoge functie bij het ministerie van O.K.W. bekleedde en de industrieel D.G. van Beuningen, die vrijwillig aan Hitler verkocht, maar zich na de oorlog bemoeide met de politiek en recuperatie van roofoorkunst in de Raad van Beheer van de SNK, was Ekkart echter van mening dat het er niet toe deed! Daar was, en ben ik het niet mee eens, de Raad van Beheer bestond destijds uit eenzelfde groep gedistingeerde heren vergelijkbaar met de leden in het algemeen bestuur van de Vereniging Rembrandt. Dr. E. Heldring jarenlang voorzitter van de Vereniging Rembrandt, was na de oorlog voorzitter van de Adviescommissie van de SNK. De SNK had niet alleen een Raad van Beheer, maar ook een adviescommissie van de SNK, welke laatste werd voorgezeten door de heer E. Heldring.²⁴ De leden van de Raad van Beheer en van de Adviescommissie van de SNK, vervulde tijdens het Nazibewind hun functies, zij bemoeide zich met de politiek en deden hun aan- en verkopen. De museumdirecteuren stonden dus allesbehalve objectief tegenover hun taak om de juridische status van de teruggekeerde roofoorkunst te bepalen. Als vertegenwoordigers van het museaal belang bepaalden zij de juridische status van de teruggekeerde roofoorkunst, die tot de onteigening en de vorming van de NK-collectie en de verdeling van het bruikleen onder de musea leiden. Het behoud van het cultureel erfgoed is in het geval van de NK-collectie een eufemisme voor het toe-eigenen van de teruggekeerde roofoorkunst, *uitsluitend* afkomstig uit particulier bezit. De heer Ekkart heeft ervoor gekozen deze Raad van Beheer en de Adviescommissie van de SNK collectie, buiten beschouwing te laten, terwijl dit stukje geschiedenis juist het museaal platform en haar betrokkenheid *tegen restitutie* verklaard. Ekkart' s betrokkenheid bij de Vereniging Rembrandt, is waarschijnlijk de oorzaak van zijn tweeledig handelen, trouw aan zijn opdracht en trouw aan de doelstelling van de Vereniging Rembrandt welke twee doelstellingen slecht te verenigen zijn.

1.4 Het teruggave verzoek van de Koenigs Collectie werd belast met een verzoek tot verwerping. Een schizofrene situatie

De dag na het symposium, bij brief van 8 mei 2003 verzocht de staatssecretaris C.H.J. van Leeuwen de restitutie commissie om advies uit te brengen over een verzoek van de heer mr. W.O. Koenigs dat op 24 maart 2003, ontvangen was. Een verzoek strekkende tot afwijzing van het verzoek tot teruggave van de Collectie Koenigs (RC 1.6).²⁵ Welk verzoek wij ook op 8 mei 2003 van de minister ontvingen.

Dit werpt een heel ander licht op zijn publieke aanmaning om een einde aan het restitutiebeleid te maken, want toen W.O. Koenigs tijdens het symposium op 7 mei 2003 het woord nam, lag zijn verzoek tot verwerping van ons verzoek tot teruggave al bij het ministerie. Het is dus onduidelijk of W.O. Koenigs het openbare belang vertegenwoordigde door een einde aan het restitutiebeleid te eisen of dat hij hier zijn persoonlijk belang volgde en zijn eerste zet zette om zijn zaak tot verwerping van teruggave tegen ons te winnen. Hoewel de verwerping van teruggave van de Collectie Koenigs ook het openbare belang dient, zit er toch een persoonlijke kant aan zijn zaak; hij geeft persoonlijk zijn belang in de Collectie Koenigs op, wat niemand van hem vraagt; ook geloof ik niet dat er iemand onder de

²⁴ Ernst Heldring, (1871-1954) was directeur van de KNSM (Koninklijke Nederlandsche Stoomboot Maatschappij) van 1888-1937, en vanaf 1953 was hij commissaris. Heldring was directeur van de Rembrandt Vereniging voor, in en na W.O. II. Net als W.O. Koenigs had hij volgens de statuten van de Stichting Museum Boijmans vanaf 1939 zitting in het dagelijks bestuur. De stichting van Museum Boijmans was 19 juli 1939 opgericht.

²⁵ <https://www.restitutiecommissie.nl/sites/default/files/Advies%20Koenigs-collectie.pdf>

ambtenaren of onder de leden van de Vereniging Rembrandt te vinden is die een dergelijk belang heeft en bereid is dat eigen belang op te offeren voor het openbare belang. Ekkart moet bijzonder geïmponeerd zijn geweest van het voorstel van W.O. Koenigs dat overigens veel bijval kreeg op het symposium, om inderdaad tot het advies te komen het verruimde beleid te sluiten, vooral nu blijkt dat W.O. Koenigs niet alleen het openbare belang - de doelstelling van de Vereniging Rembrandt - maar ook een persoonlijke zaak diende, namelijk de afwijzing van het verzoek tot teruggave van de Collectie Koenigs.

Hoe dan ook heeft W.O. Koenigs mij persoonlijk en de hele familie, maar vooral de restitutie procedure veel schade berokkend, met grote gevolgen. Het verruimde beleid werd gesloten, de claimants werden terugverwezen naar het kille hardvochtige beleid van voor 2000.

Terwijl het gevoel heerste dat restitutie had afgedaan, wijzigde de restitutiecommissie Artikel 2:2 van het instellingsbesluit in een bindend adviesprocedure en werd het openbaarbelang als een belanghebbende partij in het reglement opgenomen.

10 juli 2009 herzag Minister Plasterk het ingeslagen kille beleid en beaamde hij dat de wijziging van het beleid niet voldeed aan het gelijkheidsbeginsel; het viel niet te verklaren waarom claimants na 5 april 2007 anders behandeld zouden moeten worden dan de claimants die voor die datum een claim hadden ingediend.²⁶ Hij herzag dit nadat de nationale ombudsman hem, voor zijn onderzoek in de zaak Koenigs vroeg een nadere toelichting te geven op de keuze het algemeen regeringsbeleid van 2000 inzake restitutie tijdelijk te verruimen tot 4 april 2007.²⁷

Terug naar W.O. Koenigs die op 24 maart 2003 een verzoek tot verwerping van ons verzoek indiende. Een jaar eerder op 3 mei 2002 had de demissionaire staatssecretaris van der Ploeg²⁸ ons verzoek tot teruggave aan de restitutie commissie voorgelegd. Ons verzoek was dus al in behandeling genomen toen daar het verzoek tot afwijzing aan werd toegevoegd. Zonder meer accepteerde de restitutiecommissie het tegenverzoek van de jongste zoon van de verzamelaar, zonder enig overleg met de andere erfgenamen van de Koenigs familie. Een figuur die niet bestaat in het recht en niet voorkomt in het instellingsbesluit van de restitutiecommissie. Een tegenstrijdige situatie. Door zich tegen teruggave te stellen, werd zijn belang bovendien gelijk aan het belang van de Nederlandse Staat. De nationale ombudsman merkte in zijn advisering over de zaak Koenigs op: *“De minister is in de procedure bij de Restitutiecommissie ook aan te merken als een belanghebbende partij. Immers, er wordt geadviseerd over teruggave van cultuurgoederen waarvan de Nederlandse Staat zichzelf eigenaar acht.”*²⁹ Met deze cultuurgoederen bedoelt de nationale ombudsman de NK-collectie die de Nederlandse Staat zich in 1947 - door nationale wetgeving³⁰ - heeft toegeëigend. Door zijn vordering tot afwijzing werd zijn belang gelijk aan dat van de Nederlandse Staat of anders gezegd de Nederlandse Staat zag zijn pogingen, om bij de familie Koenigs te infiltreren beloond in zijn medestander W.O. Koenigs. Dit laatste weten we pas achteraf, want deze informatie werd pas in 2019 vrijgegeven. Zoals al is aangetoond probeert de Staat der Nederlanden onenigheid binnen de familie Koenigs te zaaien.³¹ Op 13 april 1995 schrijft staatssecretaris Aad Nuis aan de DG Jan Riezenkamp:

²⁶ <https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vi758epos1zf25839Nr.40>.

²⁷ Advies Nationale Ombudsman 2010-315 p. 5

https://www.koenigs.nl/documenten/nieuws/ombudsman_rapport_2010_315.pdf

²⁸ Demissionair vanwege de val van Srebrenica.

²⁹ Idem voetnoot 10 https://www.koenigs.nl/documenten/nieuws/ombudsman_rapport_2010_315.pdf.

³⁰ De bekrachtigingsbeschikking van 14 februari 1947 Stscr.

³¹ Archief 2938 / DDOC 1402 of the Cultural Ministry, of the Netherlands

http://www.koenigs.nl/franz/images/documenten/2020/Aad_Nuis_maant_WO_Koenigs_over_Christine_Koenigs.pdf

“Separaat heb ik u al in kennis gesteld van mijn zorg over het mogelijk onbesuisde optreden in deze delicate affaire van mevrouw Christine Koenigs, een kleindochter van Franz Koenigs. De huidige familie Koenigs heeft niets met de zaak te maken, maar helpt tot nu toe de Staat, indien dat gevraagd wordt. Ik heb het hoofd van de familie, mr. W. Koenigs (voorzitter Vereniging Rembrandt) van mijn zorg op de hoogte gesteld. Hij deelt deze, maar weet ook niet precies hoe hij zijn nicht in bedwang moet houden. Tact en vaderlijke vermaning lijkt voorlopig het enig middel.”

De opmerking is kleinerend, de arrogantie is extreem in het niet erkennen *“De huidige familie Koenigs heeft niets met de zaak te maken, maar helpt tot nu toe de Staat, indien dat gevraagd wordt”* dat de erven Koenigs alles *“met deze zaak te maken hebben.”* Bovendien heeft de Nederlandse Staat de verkoop van Van Beuningen aan Hitler vernietigd. Hierdoor is de voorgaande juridische situatie van kracht, dat is de verkoop van de Bank Lisser & Rosenkranz aan D.G. van Beuningen. De verkoop van de Bank vond plaats onder dwang, door het stellen van een ultimatum, ten tijde van een acute dreiging van een onmiddellijke invasie door het Nazi-regime, voor de helft van de prijs die een paar dagen eerder nog was gevraagd. De dwang en de daling van de prijs, vernietigd de verkoop van de Joodse eigenaren van de Bank Lisser & Rosenkranz. Hierdoor wordt de voorgaande situatie van kracht, de transfer of Franz Koenigs aan de Bank Lisser & Rosenkranz. Deze transactie is rechtens nietig vanwege Artikel 1200 BW (oud). Alle drie stap acties zijn nietig en vernietigbaar, 1) beginnend bij Franz Koenigs die zijn collecties (de Oude Meester Tekeningen en Oude Meester schilderijen) als onderpand overdraagt aan de Bank Lisser & Rosenkranz, 2.) van Beuningen de Bank Lisser & Rosenkranz onder druk zet, 3.) Van Beuningen aan Hitler verkoopt, de ongeldigheid van deze verkopen herstelt Franz Koenigs in de eigendom van zijn collecties, in de originele staat, inclusief zijn schuld aan Lisser & Rosenkranz. Vandaar, dat de huidige familie *“alles van doen heeft met deze zaak”*. Bovendien is de opmerking van de staatssecretaris, *“het hoofd van de familie, mr. W. Koenigs (voorzitter Vereniging Rembrandt), zijn eigen vinding, hij heeft geen idee van de eventuele autoriteit of het gebrek aan autoriteit van W.O. Koenigs, tegenover de familie Koenigs in deze zaak.*

Aangezien museum Boijmans eerder vanaf 1935 tot 1940 het bruikleen van de Koenigs Collectie voor Franz Koenigs hield, wilde het museum na de Tweede Wereld Oorlog de uit Duitsland terugkerende kunstwerken uit de Collectie Koenigs opnieuw in bruikleen. De Koenigs schilderijen maakten deel uit van de eerste lading schilderijen die in Nederland terugkwamen, Generaal Dwight Eisenhower stelde zijn vliegtuig hiervoor ter beschikking. De tekeningen volgden later, een groep van 34 tekeningen werd in 1987 uit Dresden gerepatrieerd, 139 tekeningen werden in 2004 vanuit Kiev, Ukraine, gerepatrieerd. De Nederlandse Staat claimt de kunst als vijandelijk eigendom zodra het over de grens komt. De kunst wordt dan aan de NK Collectie toegevoegd en vervolgens uitgeleend aan de diverse musea. Alle Koenigs kunst werd aan Museum Boijmans in bruikleen gegeven. Ook die kunstwerken die door Museum Boijmans toe doen aan Hitler waren verkocht. In haar samenvatting van de zaak RC 1.6 beschrijft de restitutie commissie dit als volgt:

“Deze werken behoren tot de Rijkscollectie (de NK-collectie) en zijn voor het grootste deel in langdurige bruikleen gegeven aan het Rotterdamse Museum Boijmans Van Beuningen.”

Het beleid van de Nederlandse Staat om de musea ten koste van de originele eigenaar te verrijken door de kunstwerken uit de NK-collectie in ‘langdurig’ bruikleen aan de musea te geven heeft voor de medeplichtigheid dan wel medeverantwoordelijk van de musea gezorgd - de dief en zijn heler - het onteigeningsbeleid van de Nederlandse Staat.

Met het openbare belang als wapen waakte W.O. Koenigs niet alleen over de bezittingen van de Nederlandse Staat, maar vooral over die stukken die de Nederlandse Staat uit de NK-collectie aan museum Boijmans in bruikleen gaf. Dat daar een belangenverstremming ligt blijkt uit W.O. Koenigs’ s deelname aan het algemeen bestuur van de Stichting museum Boijmans van Beuningen en uit de opmerking van het ministerie van OCW; zij claimen de tekeningen uit de Collectie Koenigs die zich in Rusland bevinden ten gunste van het museum Boijmans en vinden dat Rotterdam financieel aan de

recuperatie zou moeten bijdragen.³² Het ministerie OCW heeft een duidelijk pakt gesloten met het College van B.W. van de Gemeente Rotterdam en schrijft aan de heer J.C. Kombrink, wethouder van Cultuur dat de Staat aan de recuperatie van 1991 t/m 1994 al een bedrag is besteed van f 490.000, - besteed, en aangezien een eventueel succes ten goede komt aan de collectie van Boijmans van Beuningen, wil DG Riezenkamp dat de Gemeente Rotterdam als tegenprestatie een bijdrage van f 90.000, - voor de conserverings-equipment voor het Pushkin museum betaald. Dit lijkt een uitgemaakte zaak, de Nederlandse Staat claimt voor Museum Boijmans van Beuningen. Het lijkt wel alsof de Nederlandse Staat ervan uitgaat dat Museum Boijmans van Beuningen voor de oorlog eigenaar van de Collectie Koenigs was, terwijl zij slechts de Collectie Koenigs voor Franz Koenigs in bruikleen hielden. Vervolgens verkochten zij via Van Beuningen aan Hitler, waardoor zij de Collectie door misleiding en bedrog in handen kregen.³³ De positie die de Nederlandse Staat inneemt is onbegrijpelijk.

Het moet jaren geleden zijn dat W.O. Koenigs koos voor het establishment, de elite waar hij nu deel van uitmaakte. Hij wist dat het vorderen van de collectie hem tot een paria zou maken, sterker nog als directeur van de Vereniging Rembrandt en voorstander van het openbare belang zou hij door het vorderen van zijn vader' s collectie, de positie die hij voor zichzelf had opgebouwd, het gezag dat hij daaraan ontleende, de keuzes die hij in zijn leven had gemaakt ondermijnen en de vrienden die daarbij hoorden kwijt zijn. Het oordeel zou snoeihard zijn, hij zou te boek staan als de man die enkel zijn positie had gebruikt om zijn vaders collectie te claimen. Maar we hadden de collectie wèl teruggekregen! Hij verkoos echter zijn gekozen leven boven het leven van zijn vader dat hij ervaarde als een afgang. Als hij zichzelf nog in de ogen wilde kijken kon hij de keuzes die hij in zijn leven had gemaakt niet verloochenen en alsnog gaan vorderen. Bovendien jaagde hij al jaren met de familie van Beuningen en was hij al jaren directeur van de Vereniging Rembrandt.

Op 10 december 2003 kondigde staatssecretaris Medy van der Laan haar besluit aan het advies van de Restitutiecommissie RC 1.6 te volgen en teruggave af te wijzen. Aan de heer W.O. Koenigs schreef zij:

“De commissie heeft mij geadviseerd het verzoek van mw. Ch.F. Koenigs om, teruggave van de Koenigscollectie, voor zover deze deel uitmaakt van de Rijkscollectie, af te wijzen. Dit is conform uw verzoek.”

Na haar besluit bleek aan het instellingsbesluit van de restitutiecommissie de mogelijkheid tot hoger beroep te ontbreken. Na mijn bezwaar antwoordde Medy van der Laan:

“mijn besluit niet tot teruggave over te gaan is geen besluit in administratierechtelijke zin, maar een beslissing van privaatrechtelijke aard, genomen in mijn hoedanigheid van vertegenwoordiger van de Nederlandse Staat die eigenaar is van deze collectie. Voor deze beslissing zijn de procedures voor administratiefrechtelijke rechtsbescherming niet van toepassing. Desgewenst zou u zich uiteraard wel kunnen wenden tot de burgerlijke rechter.”

Mijn adviseurs, waaronder de professoren H.C.F. Schoordijk en Arnold Heertje betwijfelde dit. Zij waren van mening dat de gehele restitutie kwestie, aangezien het gehele beleid door de overheid wordt bepaald van bestuursrechtelijk aard is en stelde voor dit aan te vechten. De Amsterdamse Rechtbank was het met ons eens en bepaalde op 7 juni 2006 in de zaak no. AWB 04/4576 overeenkomstig. Indien de restitutiekwestie bestuursrechtelijk van aard zou zijn, zou dat ook voor de

³²http://www.koenigs.nl/franz/images/documenten/2020/OCW_aan_Kombrink_de_recuperatie_komt_ten_guede_aan_Museum_Boijmans.pdf

³³http://www.koenigs.nl/franz/images/documenten/2020/OCW_aan_Kombrink_de_recuperatie_komt_ten_guede_aan_Museum_Boijmans.pdf

verjaring in het voordeel zijn van de originele eigenaren. De messen werden geslepen en de staatssecretaris van OCW maakte nog dezelfde dag bezwaar en nogmaals op 20 juli 2006. De zitting bij de Raad van State was voor donderdag 2 november 2006 gepland.

Oktober 27, 2006 de vrijdag voor de zitting plaatste de NRC een twee paginagroot interview van F. Kuitenbrouwer met W.O. Koenigs in het CS, het kopte vet: "*Mijn Vader Heeft Gegokt en Verloren*" met als subtitel "*de goede naam van mijn vader is in het geding*"³⁴ Zijn goede naam werd totaal overschaduwed door het in vet gestelde gokken en verliezen. Natuurlijk sprak ik de NRC, Sjoerd de Jong³⁵ hierop aan, waarom gingen zij een interview aan met mijn oom en niet met mij, tenslotte was ik diegene die de rechtszaak had aangespannen. Hoe dan ook was het interview van inhoudelijke aard, terwijl het hoger beroep dat bij de Raad van State diende, helemaal niets met de Collectie Koenigs van doen had, behalve dat het ook de familie Koenigs was, die de zaak had aangespannen. Eerder had de bezwaren commissie van O.C. en W. het bezwaar afgedaan en vervolgens hadden we ons bezwaar aan de bestuursrechter voorgelegd. Het ging om de vraag welk rechtssysteem van toepassing is wanneer de minister of staatssecretaris een zaak afwijst, is dit een zaak van civiel- of bestuursrechtelijke aard?

Prof. H.C.F. Schoordijk probeerde de impact van het interview nog te repareren en schreef een reactie op het interview met W.O. Koenigs, dat de dag na de zitting op 3 november 2006 in de NRC werd geplaatst.³⁶

Tijdens de zitting werd de eigendomspositie en de bekrachtigingsbeschikking van het KB A6 van 14 februari 1947 door de landsadvocaat uit de doeken gedaan. Als de kunst gerepatrieerd wordt en over de landsgrens komt gaat het over in de eigendom van de Nederlandse Staat. Als *vijandelijk vermogen* wordt het in beslag genomen. Omdat de Nederlandse Staat eigenaar is van de teruggekeerde roofkunst, gaat het over de eigendom en daarom is het civielrecht van toepassing. Heel simpel dus. Op 31 januari 2007 deed de Raad van State uitspraak en gaf de staatssecretaris gelijk en bepaalde dat het overheidsbeleid inzake roofkunst en teruggave van civiel rechterlijk aard is.³⁷ In de WPNR gaf professor W. Snijder³⁸ gezouten kritiek op de uitspraak van de Raad van State. Aangezien het hier om de aard van het recht ging, is het lacherig te denken, dat W.O. Koenigs met zijn interview over de goede naam van zijn vader, de uitspraak van de Raad van State zou beïnvloeden. Hoewel het interview wel aangaf dat er weinig weerstand zou zijn als de Raad van State de wens van de overheid zou volgen.

1.5 De minister van O.C. en W. probeert de rechtsgang bij de Raad van State te beïnvloeden.

Nadat de nationale ombudsman in 2010 onze klacht had afgehandeld, hebben wij³⁹ bij het ministerie alle correspondentie met de heer W.O. Koenigs opgevraagd. Tot onze verrassing bleek uit de correspondentie dat W.O. Koenigs op 26 september 2006 aan de minister van O.C. en W., mevrouw M.J.A. van der Hoeven⁴⁰ een brief had geschreven. Dit schrijven bleek 98 % identiek aan het interview

³⁴ <https://www.nrc.nl/nieuws/2006/10/27/mijn-vader-heeft-gegokt-en-verloren-11218113-a989130>

³⁵ Sjoerd de Jong plaatsvervangend hoofd redacteur van de NRC 2006-2012. Huidig ombudsman van de NRC.

³⁶ <https://www.nrc.nl/nieuws/2006/11/03/de-koenigs-collectie-11223207-a422588>

³⁷ RvSte 200605289/1 31 januari 2007 tegen de uitspraak no. AWB 04/4576 van de Rechtbank van Amsterdam. https://www.koenigs.nl/franz/images/documenten/ethiek/07_RvSte_Uitspraak_31_januari_2007.pdf

³⁸ WPNR Ongerechtvaardigde verrijking: bestuursrecht, gemeenschapsrecht en rechtsherstel door Prof. W. Snijder 26 jan. 2008/6739

https://www.koenigs.nl/franz/images/documenten/ethiek/08_WPNR_WSnijders.pdf

³⁹ https://www.koenigs.nl/documenten/nieuws/ombudsman_rapport_2010_315.pdf.

⁴⁰ Eerste vrouwelijke minister van OCW van 22 juli 2002 tot 22 februari 2007 onder kabinet Balkende I, II en III.

met de heer F. Kuitenbrouwer te zijn, dat in het CS van de NRC 27 oktober 2006 was geplaatst. Kennelijk had de minister W.O. Koenigs gevraagd een weerwoord te formuleren dat ingezet zou kunnen worden voor de procedure bij de Raad van State; de rechtbank van Amsterdam had immers in de zaak no. AWB 04/4576 uitgewezen dat de bemoeienissen van de minister van O.C. en W. inzake roofkunst van bestuursrechtelijke aard is, waartegen de minister beroep had aangetekend. De geroofde kunst is teruggegeven aan de Nederlandse staat 'on behalf of the rightful owner'; alle handelingen inclusief de nationale wetgeving inzake roofkunst en het houden van die roofkunst is bepaald door de Nederlandse Staat, de rightful owner of wel de claimant is in dit politieke spel slechts het lijdend voorwerp. Zonder twijfel lag het vanwege haar vermeende eigendom op de NK-collectie gevoelig bij de minister welk rechtssysteem zou winnen, zij wilde dat dit het civiele recht zou zijn. Allereerst is de journalist Frank Kuitenbrouwer benadert om het schrijven van W.O. Koenigs de allure van een interview te geven. Onder de verantwoordelijkheid van de minister werd het 'interview' geplaatst en het is aannemelijk dat haar ministerie ook de plaatsing heeft bekostigd. Wij betaalden dus, met alle Nederlanders mee aan dit interview. W.O. Koenigs schrijft de minister:

"Ziet U dit als een actie mijnerzijds ter behoud van de door mijn vader verzamelde kunstschaten voor het Museum Boijmans van Beuningen en ter ondersteuning van het streven van de Nederlandse Staat om de collectie weer zoveel mogelijk te complementeren"

Met het complementeren van de collectie refereert W.O. Koenigs aan de verkoop van een kwart van de Koenigs tekeningen aan Hitler, die de Nederlandse Staat krampachtig probeert terug te halen. *Krampachtig* vanwege het huidige conflict met de Russische federatie over het neerhalen van het vliegtuig van Malaysian Airlines vlucht MH17, op 17 juli 2014, waarbij alle 298 passagiers en crew omkwamen, daarvan waren 189 passagiers van Nederlandse nationaliteit. Nederland heeft de Russische federatie aangeklaagd, een proces wat de Russische Federatie niet wil erkennen. De Russische federatie houdt zich niet bezig met het complementeren van de Koenigs tekeningen, zij zien de verkoop aan Hitler als vrijwillig. Aan het eind voegt hij toe:

"Uiteraard geef ik mijnerzijds toestemming voor nadere openbaarmaking van dit schrijven".⁴¹

De brief aan de minister was duidelijk geschreven om te publiceren ten einde het hoger beroep te beïnvloeden. De brief aan Maria van der Hoeven stuurde hij in cc aan: *"Ministerie van Algemene Zaken; Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap t.a.v. Mw. Drs. S.M. Gimbrère, Ministerie van Buitenlandse Zaken t.a.v. Mr. A. van Woudenberg, Ministerie van Justitie en Museum Boijmans van Beuningen t.a.v. Drs. K.M.T. Ex. "*

16 november 2006, als de storm is gaan liggen beantwoordt Maria van der Hoeven W.O. Koenigs in persoonlijke stijl:

"Het kan voor u niet eenvoudig zijn om zoveel jaren na de Tweede Wereldoorlog en na het overlijden van uw vader nog geconfronteerd te worden met de geschiedenis van uw familie. Zeker als de verhalen die daarover de ronde doen in uw ogen niet in overeenstemming zijn met de waarheid. Ik waardeer het dan ook bijzonder dat u de moeite heeft genomen om mij en enkele van mijn collega's in het kabinet inzicht te geven in uw standpunt over een aantal zaken. [...] Dat betekent evenmin dat normale bedrijfsrisico's zoals die naar uw inzicht door uw vader zijn genomen, in uw woorden "hij heeft gegokt, en deels verloren", tot rechtsherstel kunnen leiden. [...] U heeft de Restitutiecommissie indertijd van uw visie op de hoogte kunnen stellen iets waarvan de commissie ook gewag heeft gemaakt in de samenvatting van haar advies dat zij 3 november 2003 heeft gepubliceerd. U zult begrijpen dat ik me, nu de claim van uw nichtje onder de rechter is, niet nader over de zaak kan uitlaten. Overigens laat ik

⁴¹ Brief van W.O. Koenigs aan minister Maria van den Hoeven:
https://www.koenigs.nl/franz/images/documenten/ethiek/10_WOK_aan_OCW_26-09-06.pdf

mij voor wat betreft de weging van de feiten en omstandigheden van een verzoek tot teruggave leiden door het advies van de Restitutiecommissie. Niettemin wil ik u zeer danken voor de moeite die u zich heeft getroost om uw zienswijze met mij te delen."⁴²

Minister Maria van der Hoeven, denkt dat 'onze claim' onder de rechter is, waardoor zij W.O. Koenigs onjuist over de rechtszaak informeert, vandaar zijn inhoudelijke reactie. De minister gebruikte W.O. Koenigs om de Raad van State te beïnvloeden, inhoudelijk benadrukt zij nog eens zijn opvatting als een voldongen feit:

"Dat betekent evenmin dat normale bedrijfsrisico's zoals die naar uw inzicht door uw vader zijn genomen, in uw woorden 'hij heeft gegokt, en deels verloren', tot rechtsherstel kunnen leiden."

De minister weeft 'het bedrijfsrisico' in haar antwoord, waarmee zij zich inhoudelijk een oordeel aanmeet, om even later te zeggen dat zij zich achter het oordeel van de restitutiecommissie schaaft. Een kwalijke opstelling. Het bedrijfsrisico refereert aan de relatie van zijn vader met de Bank Lissers & Rosenkranz waarvan de Joodse directieleden op dat moment in een uiterst precare situatie verkeerden en vreesden voor hun leven, dit was helemaal geen bedrijfsrisico maar de bittere werkelijkheid van het Naziregime dat resulteerde in de Endlösung. Het is beschamend om te zien hoe graag er gebruikt wordt gemaakt van de onjuiste perceptie van W.O. Koenigs, die verwerping van teruggave voorstaat.

1.6 De minister van O.C. en W. beïnvloedt de adviesprocedure bij de Spoliation Advisory Panel

Alsof wij vogelvrij zijn, greep de minister ook in bij het verzoek tot teruggave van de Drie Rubens Olieverf Schetsen die door The Spoliation Advisory Committee (de Engelse restitutiecommissie) begin 2007 in behandeling was genomen. Onze zaak richtte zich tegen The Samuel Courtauld Institute die drie Rubens olieverfschetsen uit de Collectie Koenigs van Count Antoine Seilern und Aspang, in 1978 gelegateerd had gekregen⁴³. Wij hoopten op een onafhankelijke procedure en een objectief advies van dit buitenlandse Spoliation Advisory Panel, de restitutiecommissie van het Verenigd Koninkrijk dat zoals de Nederlandse overheid geen eigen belang heeft in de Collectie Koenigs. In plaats daarvan werd ik geconfronteerd met de persoonlijke interesse van het Courtauld Institute in het belangrijke legaat van Count Antoine Seilern und Aspang. Zoals van Beuningen onaantastbaar is in Nederland is Count Antoine Seilern untouchable in het Verenigd Koninkrijk. Koenigs en Seilern waren beiden emigranten, de eerste uit Duitsland, de tweede uit Oostenrijk. Beiden verwierven in 1939 het staatsburgerschap, waardoor de status van hun collecties veranderde in dat van hun land van toevlucht. De Koenigs Collectie werd Nederlands, Seilern's Engels. Hier houdt de vergelijking tussen de beide collectioneers op. Koenigs wordt als collectioneur in Nederland veracht, terwijl Count Seilern und Aspang wordt gevierd. Intrigerend genoeg, wordt hij zelfs beschouwd als held. Hij hing de Britse vlag over zijn balkon, toen het Naziregime op 15 maart 1938, Wenen binnen marcheerden. Over de jaren, heeft het Britse museum een groot aantal donaties van Count Seilern ontvangen. Met deze donaties garandeerde hij zijn onsterfelijkheid.⁴⁴

⁴² Antwoord van minister Maria van der Hoeven aan W.O. Koenigs:
https://www.koenigs.nl/franz/images/documenten/ethiek/10_OCW_correspondentie_met_WO_Koenigs-2.pdf

⁴³ Count Antoine Anatole Eduard Seilern und Aspang (1901-1978) vertrekt in 1910 van Engeland naar Wenen. Door de afschaffing van de Adellijke titels in 1919 verliest Seilern zijn adellijke titel. In 1933 studeert hij kunstgeschiedenis en in 1939 promoveert hij op Rubens en emigreert hij met zijn collectie naar Engeland. Tijdens WOII dient hij in het Britse leger. In 1978 legateerde hij "The Princes Gate Collection" inclusief de drie Rubens Olieverf Schetsen van Koenigs aan het Courtauld Instituut.

⁴⁴ The British Museum received donations from A. Seilern:

Wel is er een vergelijking tussen van Beuningen en Count Seilern te maken, zij deelden een voorliefde voor varkens. Nadat D.G. van Beuningen ontslagen was bij de SHV, in april 1941, trok hij zich terug op zijn landgoed "Vierhouten" in Gelderland. Waar hij zijn beroemdste trofee "De Drie Mary's" van Jan van Eyck verstopte tussen de pilaren van zijn oprijlaan. Dit schilderij was zijn meest euforische aankoop. Door de Britten te slim af te zijn, had hij de "Drie Mary's" van de Cook Collectie weten te kopen, voor het enorme bedrag van 2.5 miljoen Nederlandse gulden, een bod wat niet geweigerd nog overboden kon worden. De "Drie Mary's" vlogen op 8 mei 1940, van Londen naar Schiphol, dezelfde dag kocht Count Seilern de drie Koenigs schilderijen van Rubens. De drie Mary's arriveerde twee dagen voordat de hel boven Rotterdam los brak. Seilern liet de verzorging van drie Rubens schilderijen over aan Prof. Jan van Gelder, die ze als neutraal Zweeds bezit liet opsluiten in de kluis van de Amsterdamsche Bank in Amsterdam. De "Drie Mary's" verpakt in een loden doos, werd langzaam neergelaten in de spleet die tussen de twee pilaren van de oprijlaan van Vierhouten was gegraven. Tijdens de Nazi-bezetting hield Van Beuningen het schilderij verborgen en had zo zijn binnen pretje elke keer de Nazi's de oprijlaan opreden, terwijl hij zich alleen nog met wilde zwijnen bezig hield. Na de oorlog kocht Count Seilern Hog Lane Farm in de buurt van Chesham, waar hij varkens hield. Volgens ooggetuigen werd hij in zijn open sportwagen gezien, rijdend met zijn lievelingsvarken naast zich.

Op 2 februari 1996, had ik het Courtauld Institute bezocht en gesproken met Helen Braham, de conservator van de Count Seilern collectie. Ze gaf me de telegrammen tussen Goudstikker en Count Seilern, waarin Seilern, de drie Olieverf Schetsen van Rubens uit de Collectie Koenigs koopt op 8 mei 1940. Seilern betaalde het volledige bedrag in Dollars aan de Chase Manhattan Bank op rekening van Goudstikker's vrouw Desi Goudstikker-von Halban, hoewel Goudstikker slechts recht had op zijn 20 % commissie. Goudstikker wilde met zijn familie vluchten en deze verkoop gaf hem de middelen om te leven bij aankomst in New York.⁴⁵ Dit laat de alom vertegenwoordigde dwang zien, twee dagen voor de invasie. Wat conservator, Helen Braham mij vreemd genoeg niet vertelde is dat mijn vader haar had benaderd, nadat hij de schilderijen van thuis herkende in de collectie bij de Courtauld.

Allereerst schreef Ernst Vegelin, de conservator schilderijen van het Courtauld, op 25 juli 2001, aan directeur Chris Dercon van Museum Boijmans-van Beuningen om interne informatie over de Collectie Koenigs. Dit was nog voordat ik een claim had ingediend en nog voordat de restitutiecommissie aan het eind van het jaar op 16 november 2001, werd geïnstalleerd. Het was ook lang voordat the Spoliation Advisory Panel mij op 3 juli 2006 uitnodigde om een claim op de drie schilderijen aanhangig te maken.

De brief van Ernst Vegelin aan Chris Dercon⁴⁶:

"Certain details of what happened to the Koenigs collection (particularly in our case the paintings) still seem somewhat unclear. I imagine that experts at the Museum Boijmans-Van Beuningen have a more complete understanding of the facts and a greater level of access to historical records than is possible in London. We would be very grateful for any information which you might be able to share. John Murdoch, the director of the gallery, could easily fly over to Rotterdam if you felt that an informal conversation would be suitable. Might I also ask whether there are any members of the Dutch government or the academic community who might usefully be approached in the spirit of open enquire?"

<https://www.koenigs.nl/franz/actueel/59-museum-sponsoring-by-count-antoine-seilern-von-anspang.html>

⁴⁵ Pieter den Hollander bevestigt dit bedrag in Dollars op Desi Goudstikker's rekening in zijn boek "Roofkunst, de Zaak Goudstikker", J.M. Meulenhoff 2007.

⁴⁶ Ernst Vegelin's brief aan Chris Dercon; eerste brief:

http://www.koenigs.nl/franz/images/documenten/ethiek/19_OCW_DCMS_Courtauld_breach_of_trust.pdf

Ten eerste geeft Ernst Vegelin toe, dat hij in 2001, niet precies weet hoe het zit met de drie Rubens olieverfschetsen van Koenigs die in 1978 zijn gelegateerd. De Courtauld toont een verlate aandring om de herkomst van het legaat van Antoine Seilern te onderzoeken. Het is bekend dat Count Antoine Seilern, letterlijk, twee dagen voor de invasie van het Nazi-regime in Nederland, België en Frankrijk zijn schilderijen kocht, terwijl hij in dienst was van het Britse leger.

In de Koenigs zaak, kocht Seilern letterlijk twee dagen voor de invasie van het Naziregime, drie Rubens schilderijen. De laatste mogelijke kans voor de eigenaren, of zoals in dit geval voor de Joodse commissie houdende kunsthandelaar om de schilderijen te verzilveren, voordat ze geconfisqueerd zouden worden. Zo kocht Seilern, belangrijke kunst, de dag voordat het Nazi-regime binnenviel. In 1939, was hij gepromoveerd op Rubens, "*Die venezianischen Voraussetzungen der Deckenmalerei des Peter Paul Rubens*" was de titel van zijn proefschrift. De Count, was bekend met de schilderijen van Koenigs, die hij eerder had geprobeerd te kopen, wat hem toen niet lukte. Een van de drie schilderijen, is een voorstudie voor een plafond in Banketing House Whitehall.

Ten tweede neemt Vegelin contact op met Museum Boijmans, wat het logische vertrek punt is voor zijn onderzoek schijnt, want Museum Boijmans, houdt nog steeds drie kwart van de Koenigs tekeningen en acht van de schilderijen en zij krijgen ook van de Nederlandse Staat de Koenigs schilderijen en tekeningen in langdurig bruikleen wanneer zij gerepatrieerd worden. Bovendien is de toevoeging van de naam van Van Beuningen aan de naam van het museum, een teken van goedkeuring van Van Beuningen's handelen in WOII. Verder is het Museum voortdurend bezig met bedrog en het verhullen van haar eigen rol in de drie opeenvolgende transacties die allen nietig zijn. Zouden zij terwijl het beleid van bedrog en misleiding voortduurt, het Courtauld instituut laten weten dat zij destijds te kwader trouw handelde? Dat van Beuningen door het Museum werd geholpen om de Collectie Koenigs aan te kopen en vervolgens aan Hitler te verkopen, opdat het Museum drie kwart van de Collectie Koenigs gratis zou krijgen? De Joodse bankiers van Lisser & Rosenkranz werden onder druk gezet, omdat er al afspraken waren gemaakt met Hitler's agent Hans Posse; *als zij niet zouden verkopen dan zou Hitler op hun voordeur kloppen?* Zouden ze nu het bedrog toegeven, met alle documenten die hun ter beschikking staan?⁴⁷ Maar is het niet het doel van het Courtauld om deze drie Rubens schilderijen te houden? De volgende correspondentie laat zien hoe zij op regering's niveau hun netwerk combineren, om ieder hun deel van de Collectie Koenigs die door W.O.II verspreid is geraakt te houden. Vegelin's vraag aan Chris Dercon, wordt door Museum Boijmans van Beuningen neergelegd bij het ministerie van OCW.

Om de brief van Vegelin naar een volgend niveau te tillen, het hoogste niveau, schrijft de Voorzitter Gerry McQuillan van de Culture Property Unit van de DCMS, Department for Culture, Media and Sport van het Verenigd Koninkrijk, het Engelse Cultureel Erfgoed, aan de Directeur-Generaal Culturele Zaken en Arbeidsvoorwaarden, drs. Jan Riezenkamp op 12 september 2001, met de vraag naar een relatie punt in Nederland. McQuillan refereert bovendien in zijn brief naar het bezoek dat Jan Riezenkamp die zomer bracht aan het DCMS en waar hem werd verteld dat zij in afwachting waren van een claim van de familie Koenigs ⁴⁸.

⁴⁷ Dit bedrog duurt al vanaf 1940 en wordt tot op vandaag gehandhaafd, de feitelijke bewijzen negerend. Recentelijk hebben de erven van Mondriaan ontdekt, dat vier schilderijen van Mondriaan "the Mondriaan Four" in het Kunstmuseum van Krefeld gehouden worden. Sinds de oorlog is het museum verstrikt geraakt in een misinterpretatie van feiten, de erven misleidend, met tot doel de vier Mondriaans te houden. De onderzoekers Monica Tatzkow en Gunnar Schnabel hebben het bedrog bloot gelegd. Het grote verschil met de zaak Koenigs is de ondersteuning van de Nederlandse Staat voor het bedrog en de misleiding van Museum Boijmans, zodat het erfgoed van Nederland blijft.

⁴⁸ Dr. Gerry McQuillan, voorzitter Cultural Property Unit (Cultureel erfgoed), aan Directeur-Generaal Jan Riezenkamp; tweede brief:
http://www.koenigs.nl/franz/images/documenten/ethiek/19_OCW_DCMS_Courtauld_breach_of_trust.pdf

“During that meeting, I mentioned that we had been advised that a claim was likely to be made by the Koenigs family regarding three paintings in te Courtauld Institute Gallery of the University of London. We have now heard that this claim has been formally presented to the gallery.

Formally, this Department has no role to play until a claim reaches the stage of being referred to the Spoliation Advisory Panel. At the moment it is a matter for the Trustees of the Courtauld Institute Galleries. (In fact, the matter is more complicated in that the ownership of the paintings is vested in a separate group of trustees who loan the paintings to the Courtauld Galleries.)

However we wish to ensure that with a claim that has such an international dimension as the Koenigs collection, no actions are taken without a full appreciation of the repercussions that might follow for institutions elsewhere who have been served notice of a claim from the Koenigs family. [...]

Therefore, I would be most grateful if you could give me the name and address of a contact in The Netherlands who would be able to act as a liaison point with us on this issue[...].”

De aangewezen liaison was kennelijk het ministerie OCW, Charlotte van Rappard-Boon, want op 18 april 2002, schrijft John Murdoch, de directeur van het Courtauld instituut namens de Samuel Courtauld Trustees om de basis van mevrouw Koenigs’ claim te onderzoeken en vooral informatie van Museum Boijmans te verkrijgen.⁴⁹

“It is my understanding that your Department advised the United State authorities in the issue of a Declaration of Immunity from seizure to cover the Boymans loans, and that your advice was based on extensive investigations into the circumstances of the acquisition of the objects by the Museum 1939-40. Clearly if there were anything like a formal statement by your Department on the issue of the van Beuningen purchases, it would be of the greatest assistance to my Trustees.”

Op 22 Juli 2002, bedankt John Murdoch, directeur van het Courtauld Institute, Charlotte van Rappard-Boon’ s vervanger, Dr. van Hengstum, die op 28 juni 2002 aan Murdoch een brief schreef vergezeld van buitengewoon interessante papieren: ⁵⁰

“I think our position must be closely modelled on yours. We have as you know had the privilege of consultations with the scholarly staff and Director of the Museum Boymans-van Beuningen. We can be confident that the Committee Polak will take all their evidence as to circumstances of the sale and dispersal of the Koenigs Collection into account, and we shall await the outcome of their consideration of Mrs. Koenigs’ claim.”

Vreemd genoeg, geeft de rapportage RC 1.6⁵¹ van de Polak Commissie (de restitutiecommissie), niet aan dat er met het Museum Boijmans van Beuningen en haar directeur, en scholarly staff ooit contact is geweest. Dit is zelfs een van onze klachten. Dit is tegenstrijdig aan de zin *“We can be confident that the Committee Polak will take all their [is the scholarly staff en de directeur van museum Boijmans van Beuningen] evidence as to circumstances of the sale and dispersal of the Koenigs Collection into account”*, maar John Murdoch lijkt hier heel zeker van zijn zaak. Echter bewijs van het horen van de directeur en de wetenschappelijke staf van Museum Boijmans van Beuningen ontbreekt in de rapportage. Het zou echter wel zo kunnen zijn, want de restitutiecommissie raadpleegde destijds ook

⁴⁹ John Murdoch, schrijft aan het ministerie , Charlotte van Rappard-Boon on 18 April 2002; de derde brief: http://www.koenigs.nl/franz/images/documenten/ethiek/19_OCW_DCMS_Courtauld_breach_of_trust.pdf

⁵⁰ John Murdoch, bedankt Dr. van Hengstum; de vierde brief: http://www.koenigs.nl/franz/images/documenten/ethiek/19_OCW_DCMS_Courtauld_breach_of_trust.pdf

⁵¹ <https://www.restitutiecommissie.nl/sites/default/files/Advies%20Koenigs-collectie.pdf>

Prof. dr. Harry van Wijnen⁵², Harry schreef op dat moment een boek over D.G. van Beuningen en de Restitutie Commissie had hem geraadpleegd, maar deden daar geen melding van in hun rapportage, dus is het heel aannemelijk dat het Museum een belangrijke rol speelde bij het informeren van de restitutiecommissie, zonder tegen claimants daarover transparant te zijn. Wij zijn verder niet bekend met dr. Hengstum,⁵³ ook weten wij niets van de *“extremely interesting papers”* die hij, over onze landsgrenzen heen, aan een vreemde mogendheid ter beschikking stelde, ter afwijzing van onze claim.

Het *“our position closely modelled on yours”* van de Courtauld, komt duidelijk tot uiting in het rapport van de Spoliation Advisory Panel in *“Respect of Three Rubens Paintings now in Possession of the Courtauld Institute of Art London”*:

De conclusie van de Spoliation Advisory Panel, is gebaseerd op het idee van het Courtauld om hun onderzoek te baseren op dat van de Nederlandse restitutiecommissie. Zelfs het *“openbare belang”* wordt toegepast in de conclusie van 28 november 2007 van het Engelse, zie no.36:

“While this is a conclusive answer to the moral claim, the Panel is fortified in its conclusion by a further consideration. Even if it were the case that Count Seilern acted in breach of Dutch law, the facts remain that he brought the paintings to England, he conserved them, he wrote about them and without seeking any payment he passed them on by way of legacy to the Courtauld for the benefit of the public and scholars. The Panel does not consider that the grandchildren of Koenigs, who himself pledged the paintings initially as security, and who intended them ultimately to remain at the Museum, could ever have had a superior moral claim to the paintings than that of the Courtauld, who hold them for the public benefit and received them from a man who paid a fair value for them.”

Even diffuus, wij kwamen daar pas veel later achter, is dat de Nederlandse Staat opdracht had gegeven aan de Nederlandse landsadvocaat, om het Courtauld Instituut tegen ons te verdedigen. Tijdens de zitting bij de Raad van Discipline op 15 juni 2015 getuigde de tot landsadvocaat benoemde mr. G.J.H. Houzagers, gemachtigde van de landsadvocaat die het Courtauld Institute had geadviseerd, dat de Nederlandse Staat hun de opdracht had gegeven om het Courtauld instituut tegen ons te verdedigen.⁵⁴ Prof. Norman Palmer, die lid was van de Spoliation Advisory Commission ten tijde van onze advisering sprak ik hierover, hij zei het bedenkelijk te vinden dat *“een vreemde mogendheid ingrijpt in een adviesprocedure van een ander land.”*

Toen ik met Norman Palmer sprak⁵⁵ wisten wij niet van de internationale betrokkenheid op regeringsniveau, alleen de betrokkenheid van de landsadvocaat was ons bekend. Bovenstaande laat de betrokkenheid op Staats niveau zien, vice versa, ook de DCMS bemoeit zich met het Nederlandse restitutie beleid. Het laat ook zien dat onze claim bij het Metropolitan Museum, deel uitmaakte van de discussie tussen het Courtauld, de DCMS, het Museum Boijmans van Beuningen en de Nederlandse Staat. Het Metropolitan wilde in 2001 de Bruegel tekeningen uit de Collectie Koenigs tentoonstellen.

⁵² Prof. Dr. H.A. van Wijnen (1937-) journalist en buitengewoon hoogleraar sinds 1996, schrijver van het boek *“D.G. van Beuningen, Grootvorst aan de Maas 1877-1955”* uitgegeven bij Balans, Amsterdam 2004. De ontdekking van de bemoeienis van de restitutiecommissie kwam aan het licht doordat de RNW Radio Nederland Wereldomroep, journalist Sebastiaan Gottlieb, een Radio Documentaire over de Collectie Koenigs maakte.

⁵³ Dr. R.J.M. van Hengstum (06.1.1952 – 19.08.2007), directeur Cultureel Erfgoed, minister van OCW, tot 2003, daarna Directeur Naturalis tot aan zijn dood in augustus 2007.

⁵⁴ Advisering van de *“Spoliation Advisory Commission”* ten aanzien van drie Rubens olieverfschetsen van 28 November 2007:
https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/250407/0063.pdf

⁵⁵ Prof. Dr. Norman Palmer (16 August 1948 - 3 October 2016), Law professor and barrister who helped many foreign clients to win back important cultural relics from Britain.

Onze claim dwong Museum Boijmans van Beuningen om “*immunity from judicial seizure*”, immuniteit tegen gerechtelijke beslaglegging bij de U.S. Department of State aan te vragen. Wanneer de immuniteit verleend wordt dan kunnen de erven Koenigs geen beslag leggen op de tekeningen wanneer zij in de Verenigde Staten geëxposeerd worden: het Metropolitan in New York, het Getty Museum in Los Angeles, of de National Gallery in Washington en elk ander museum in de Verenigde Staten, voor elke datum en tijd in de toekomst. De Immunity from Judicial Seizure die in 2001 werd verleend is gebaseerd op een verklaring van Museum Boijmans van Beuningen: “The Son of the Collector has spoken out against the claim.” Een vorm van *Sippenhaft*, een beleid dat door het Derde Rijk werd toegepast, de hele familie wordt gestraft voor de overtreding van één persoon. Om de aanvraag voor Bruegel’s tentoonstelling van tekeningen en etsen in het Metropolitan goed te keuren, heeft de Metropolitan Museum op 17 september 2001 het verzoek ter goedkeuring voorgelegd aan de Nederlandse overheid, en aan the State Department’s office of Holocaust issues. Namens de Holocaust issues heeft Marc Norman⁵⁶ en ambassadeur J.D. Bindenagel⁵⁷ bevestigd geen bezwaar te hebben in een memorandum “*expressing no objection to extending immunity to the 12 drawings, not withstanding Ms. Koenigs’ assertions*”.

Mijn ‘assertions’ werden afgedaan door het naar voren schuiven van een familielid die zich tegen teruggave had gesteld. “*Also, the son of the father and the blood relative with a more direct claim than she*” klinkt bevooroordeeld. Deze goedkeuring ligt in een map bij de US Department of State, de verklaring wordt steeds gebruikt om de immunity from judicial seizure te verlenen wanneer Museum Boijmans de Koenigs tekeningen in de Verenigde Staten wil tentoonstellen. Voor een tijdelijk bruikleen aan het buitenland is het vereiste dat ook Nederland zijn toestemming verleent. Deze informatie werd in 2019 door het ministerie O.C. en W. vrijgegeven. Zou de immunity from judicial seizure niet worden verleend dan is beslagname en een proces in de Verenigde Staten mogelijk.

W.O. Koenigs manifesteert zich als de representant van de Vereniging Rembrandt die het openbare belang propageert boven het recht op rechtsherstel. Zijn bemoeienis met de zaak Koenigs is illustratief voor het platform dat binnen Nederland faliekant tegen restitutie is. Het is een ongenueanceerd standpunt, dat geen weet heeft van de historische achtergrond van de *museale* verkrijging van roofofstal. De misconceptie is ontstaan doordat roofofstal in bruikleen wordt gegeven aan musea in plaats van gerestitueerd aan de originele eigenaren, wat de geëigende weg is. Het tegen restitutie zijn is gebaseerd op een simpele observatie; de musea zien kunstwerken uit de openbare collecties verdwijnen, en even later op de kunstmarkt aangeboden worden. Daarbij wordt hun neus op het feit gedrukt dat zij niet in staat zijn de betreffende kunstwerken die 75 jaar hun museum *gratis* versierden op de veiling aan te kopen, zij realiseren zich dan pas dat de onteigende kunstwerken uitzonderlijk waardevol zijn en ver boven hun budget te liggen. Alleen dit gramschap is al genoeg voor het museaal platform om tegen restitutie te zijn. Vergeten wordt het feit dat de musea de kunstwerken onterecht in het museum houden en de rechtmatige eigenaren 75 jaar hemel en aarde laten bewegen, voordat er enige erkenning voor hun positie ontstaat. Het is wel heel makkelijk dat dit platform de rechtmatige eigenaar alles kwalijk neemt, terwijl het de overheid is en het de musea zijn die dit beleid creëerden. Het is goed te beseffen dat er een platform is tegen restitutie, maar ons tevens te realiseren dat dit is gebaseerd op desinformatie.

Nadat de Raad van State 31 januari 2007 tot zijn uitspraak was gekomen, benaderde W.O. Koenigs, twee dagen later, op 2 februari 2007 de minister: hij stuurde de minister een twaalfstal documenten, waaronder de overeenkomsten tussen Franz Koenigs en Lissers & Rosenkranz uit 1935 en 1940, tegelijkertijd liet hij weten in verband met de documenten gehoord te willen worden.

De nationale ombudsman:

⁵⁶ Marc Norman, (EUR/UBI) US Department of State, Director for Europe, Africa, and the Americas.

⁵⁷ J.D. Bindenagel (EUR OHI) is voormalig U.S. ambassadeur en speciaal gezant van Holocaust kwesties; hij is momenteel de Henry Kissinger professor voor Governance and Internationale Veiligheid in Bonn.

“De minister heeft besloten om aan dit verzoek te voldoen en heeft op 15 augustus 2007 de brief van de zoon doorgeleid aan de Restitutiecommissie met het verzoek de brief bij de zaken RC 1.35 (de Koenigs tekeningen uit Kiev) en RC 1.85 (kunst in de bank Rhodius Koenigs) te betrekken opdat de Restitutie commissie daarover advies kan uitbrengen.”

Wij ontvingen 15 augustus 2007, een kopie van deze brief. Wat niet in de brief stond en wat de minister ook niet doorgaf aan de restitutiecommissie, was dat W.O. Koenigs alle documenten als bijlage tegelijkertijd met zijn brief aan de minister had gestuurd en dat deze sinds 2 februari 2007 op zijn bureau lagen. Omdat de minister had gezegd dat de documenten in de zaak RC 1.35 betrokken moesten worden duurde het tot 8 februari 2008 voordat W.O. Koenigs gehoord werd. Bij deze gelegenheid overlegde hij opnieuw de documenten, dit keer aan de restitutiecommissie. Achteraf, hebben wij vastgesteld dat de set documenten die W.O. Koenigs aan de minister had gestuurd verschilde in aantal en inhoud met de documenten die hij een jaar later aan de restitutiecommissie overlegde.

“Wel is de nationale ombudsman van mening dat de minister van OCW zich moet inspannen om ontvangen informatie zo spoedig mogelijk aan de restitutiecommissie door te sturen. Het moge duidelijk zijn dat een termijn van een half jaar na ontvangst daar niet aan voldoet.”

Wat de ombudsman dan niet weet en wij ook niet, is dat de termijn meer dan een jaar is, pas bij de oplevering van de conceptrapportage (die eerst ter inzage aan de minister wordt voorgelegd) kregen wij op 13 maart 2008 in de bijlage de set documenten die door W.O. Koenigs aan de restitutiecommissie was gegeven. De restitutiecommissie gaf ons geen gelegenheid om de contracten tussen Franz Koenigs en Lisser & Rosenkranz voor het opstellen van de conceptrapportage te bestuderen. De nationale ombudsman voegt daaraantoe:

“Uiteraard is het wel van belang dat de nieuwe informatie wordt onderzocht en beoordeeld. Nu gebeurt dat door de nova in de lopende procedure RC 1.35 in te brengen. Alles overwegende is de Nationale ombudsman van oordeel dat de minister de door verzoekster aangedragen nova aan de Restitutiecommissie had moeten voorleggen zonder daarbij procedurele instructies te geven. De Restitutiecommissie had dan zelf kunnen beoordelen in welke afgedane of lopende adviesprocedure de nieuwe informatie zou moeten worden betrokken. Dit past bij de onafhankelijkheid van de Restitutiecommissie. Tevens blijven de procedurele belangen van verzoekster voldoende gewaarborgd aangezien de minister dan geen enkele invloed heeft op de wijze waarop de Restitutiecommissie omgaat met de door verzoekster aangebrachte nova. In de procedure bij de Restitutiecommissie blijven de minister en verzoekster daardoor gelijkwaardige partijen. Nu de minister echter heeft aangegeven dat de Restitutiecommissie de nova dient te beoordelen in de zaak RC 1.35 is hij naar het oordeel van de Nationale ombudsman onvoldoende neutraal gebleven en daardoor niet zorgvuldig omgegaan met de procedurele mogelijkheden van verzoekster. Hiermee heeft hij gehandeld in strijd met het beginsel van fair play.”⁵⁸

De volgende opmerking van de nationale ombudsman zorgde ervoor dat de revisie van de zaak RC 1.6 werd voorgelegd aan de restitutiecommissie:

“De minister stelt dat hij onvoldoende afstand houdt van de Restitutiecommissie als hij de Restitutiecommissie de opdracht zou geven om de zaak RC 1.6 te heropenen aangezien hij dan impliciet een oordeel geeft over de aangebrachte nova. Deze redenering houdt naar het oordeel van de Nationale ombudsman geen stand. Door de Restitutiecommissie de opdracht te geven om de zaak te heropenen vanwege aangebrachte nova, geeft de minister geenszins een inhoudelijk oordeel over de waarde daarvan maar stelt de Restitutiecommissie enkel in kennis daarvan. De Restitutiecommissie zal

⁵⁸ https://www.koenigs.nl/documenten/nieuws/ombudsman_rapport_2010_315.pdf

*vervolgens zelf onafhankelijk en inhoudelijk beoordelen of het eerder afgeven advies op grond van deze nova wordt gewijzigd.*⁵⁹

De nationale ombudsman toont hierboven aan dat de minister niet van zin is om 'de erven Koenigs' in aanmerking te laten komen van een herziening vanwege "Nova". Aangezien er al twee herzieningen in behandeling waren genomen, kregen we uiteindelijk onze herziening. De herziening van zaak RC 1.6 kreeg het nieuwe zaaknummer RC 4.123. De archieven van museum Boijmans van Beuningen en van de Stichting Museum Boijmans van Beuningen werden als "Nova" meegenomen evenals de door W.O. Koenigs overgelegde documenten, althans dat dacht ik. De restitutiecommissie verwierp de overeenkomsten tussen Franz Koenigs en de Lisser & Rosenkranz Bank en de betogen van de professoren Peter A. Stein, Arthur F. Salomons, H.C.F. Schoordijk, Jan Vranken en van de econome dr. H.B. Junz. De restitutiecommissie beriep zich op grond van artikel 2 van de toelichting van het instellingbesluit van de restitutiecommissie dat ze de betogen van de deskundigen, noch de overeenkomsten konden meewegen. De regelgeving die erop toeziet dat er niet puur juridisch wordt geoordeeld, zoals dat in het verleden vaak gebeurde, maar dat wordt uitgegaan van moreel ethische overwegingen werd hier omgekeerd toegepast. Aldus werden de overeenkomsten tussen Franz Koenigs en Lisser & Rosenkranz uit 1935 en 1940 buitengesloten, omdat zij civielrechtelijk van aard zouden zijn, terwijl zij aantonen dat Franz Koenigs en Lisser & Rosenkranz onder druk van het Naziregime handelden. Wij hebben nog geprobeerd duidelijk te maken dat de commissie niet werd gevraagd om op de stoel van de rechter te gaan zitten, maar de overeenkomsten te beschouwen binnen de context van hun tijd, een maand voor de inval van het Naziregime, waar onzes inziens de restitutiecommissie wél toe was verplicht, maar dat bleek trekken aan een dood paard. Dit, terwijl het zwaard op de overeenkomsten tussen Franz Koenigs en Lisser & Rosenkranz was gevallen en de directeur-generaal culturele zaken en arbeidsvoorwaarden drs. Jan Riezenkamp zonder wetenschap van de eigenlijke documenten onze claim op 15 september 1997 afwees:

"De heer F.W. Koenigs heeft vervolgens op 2 april 1940 de eigendom van deze tekeningen en schilderijen overgedragen aan Lisser & Rosenkranz, ter afwikkeling van de krediettransactie. Hiermee zijn de tekeningen en schilderijen in volle en vrije eigendom overgegaan naar genoemde bank. Op dat moment was de heer F.W. Koenigs derhalve geen eigenaar meer,"

Dit radicaal overheidsstandpunt, dat in 1997 zonder de desbetreffende documenten tot stand was kwam, en waarvan de documenten uiteindelijk na 10 jaar touwtrekken ter beschikking waren gekomen, werden door de restitutiecommissie geweigerd, evenals de beschouwingen van voornoemde deskundigen. Op 9 december 2013 werd de zaak zonder de "Nova" en zonder de beschouwingen van de experts afgewezen. Hoewel dit weinig troost biedt, staan wij in dit geval niet alleen, alle ingediende herzieningszaken zijn door de restitutie commissie afgewezen⁶⁰. De reden waarom wij het noodzakelijk achten dat er een beroepsprocedure wordt ingesteld.

Overigens is W.O. Koenigs' trouw aan het establishment en zijn inzet om de Collectie Koenigs voor het openbare kunstbezit te behouden geen succes gebleken. Na herhaaldelijk aandringen schreef Museum Boijmans van Beuningen ons op 25 januari 2010, dat zij besloten hadden het archief van de Stichting Museum Boijmans van Beuningen vrij te geven, dit was een maand nadat W.O. Koenigs op kerstavond 24 december 2009 was overleden, net als zijn oudere broers en zusters heeft hij nooit inzage gekregen in de archieven van Museum Boijmans - en van de Stichting Museum Boijmans van Beuningen⁶¹.

⁵⁹ https://www.koenigs.nl/documenten/nieuws/ombudsman_rapport_2010_315.pdf p. 10

⁶⁰ https://www.restitutiecommissie.nl/adviezen/advies_rc_4123.html

⁶¹ In 1996, heeft de voorzitter van de Stichting Museum Boijmans van Beuningen, Joop N.A. van Caldenborgh ons inzage in het archief van de Stichting geweigerd.

Achteraf gezien was ik wel gewaarschuwd, in 1994, bleek een onschuldig filmuitje een verpakt dreigement te bevatten. Marguerite, zijn jongste dochter en ik hadden afgesproken om de film Schindler's List te zien. Na de film gingen we nog even wat drinken bij café de Pels. Om de hoek in de steeg, terwijl Oskar Schindler (Liam Neeson) opnieuw de waterspuit pakt om de wagons af te spuiten, de Nazi's opnieuw lachen, en Amon zegt dat is wreed je geeft hun hoop, zegt Marguerite dat ik mijn onderzoek moet staken. Totaal verbluft kijk ik haar aan en ze herhaalt als je niet ophoudt gaat dat een breuk binnen de familie geven, of woorden van gelijke strekking zoiets als dan maak jij de familie kapot en dan kunnen we elkaar niet meer zien. Je moet er mee ophouden. Na korte stilte, en het besef dat zij voor haar vader sprak; dat gaat niet, ik kan niet met het onderzoek stoppen, ik wil weten wat er is gebeurd, ik kan daar niet mee stoppen. Ik heb je gewaarschuwd. Duidelijk is dat zij aan de kant van haar vader zal staan en 'wij' ergens aan een andere kant. Maar het waarom - waarom ik met het onderzoek zou moeten stoppen - is niet besproken.

De openbaring van de Staatssecretaris Aad Nuis, waarin hij april 1995, DG drs. Jan Riezenkamp informeert dat hij W.O. Koenigs heeft benaderd maakte de puzzel compleet. De staatssecretaris gebruikte W.O. Koenigs om enigheid onder de erfgenamen van de familie Koenigs te zaaien. Je kan je voorstellen dat dit de enige keer is geweest dat Marguerite en ik naar de film zijn gegaan.

In alle redelijkheid, verwachtte ik, dat met of zonder W.O. Koenigs de feiten onderzocht zouden worden, maar dat is niet gebeurd.

CONCLUSIE

“Het is gewenst de Collectie Koenigs voor de Nederlandse Staat te behouden”

De restitutiecommissie heeft dit tot zich genomen, in feite waren alle procedures inzake de Collectie Koenigs volledig overbodig. De restitutiecommissie, de Landsadvocaat, W.O. Koenigs, Rob Polak en Evelien Campfens zijn in dit proces niet meer dan de coördinatoren, het glijmiddel om dit proces voor de Nederlandse Staat zo glad mogelijk te laten verlopen. Gedekt door de onafhankelijke status van de restitutiecommissie waarborgt de Nederlandse Staat zijn vermeend eigendom. Aangaande W.O. Koenigs was het vuil spel en is het onvergefelijk om binnen een familie tweedracht te zaaien.

ALGEMEEN BELEID INZAKE RESTITUTIE

2. De regelgeving van de bindend adviesprocedure respecteert het gelijkheidsbeginsel niet, de regelgeving bevoordeelt de musea.

De regelgeving van de bindend adviesprocedure is het slachtoffer van Ekkart's aanbeveling het verruimde beleid te sluiten. Deze ellendig regelgeving, waarbij het openbaar belang als een belanghebbende partij wordt meegewogen, is tijdens het gevoelen dat restitutie had afgedaan, en het kille beleid triomfeerde, door de restitutiecommissie ontworpen. In 2014 heeft de restitutiecommissie de bindend adviesprocedure opnieuw aangescherpt, maar deze tweede kans om de regelgeving aan het verruimde beleid aan te passen heeft zij laten liggen. Tot 20 september 2018 deed de restitutiecommissie, ook nog haar eigen onderzoek, wat nu door het Expertisecentrum NIOD wordt gedaan. Procedureel gezien is dit een verbetering, maar of dit inhoudelijk ook zo is, is gezien de Kandinsky zaken in Amsterdam en Eindhoven twijfelachtig. Het openbare belang dat wordt meegewogen als een belanghebbende partij is een typisch voorbeeld van het hardvochtige beleid van voor 2000. Het is vergelijkbaar met het rijksbeleid inzake de NK-collectie die gemotiveerd door zelfverrijking werd toegeëigend. Het opnemen van het openbare belang in het reglement dient de

zelfverrijking van de betrokken musea en daarmee de verrijking van het cultureel erfgoed van de Nederlandse Staat.

Vanaf 20 september 2018 is het beleid echter gewijzigd en is het onderzoek dat eerst door de restitutiecommissie zelf werd gedaan buiten de restitutiecommissie geplaatst. Er is volgens artikel 1 A, een Expertisecentrum Tweede Wereldoorlog en Restitutieverzoeken van het NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies aan de restitutiecommissie toegevoegd⁶² Partijen kunnen het Expertisecentrum verzoeken een feitenonderzoek in te stellen. Dit feitenonderzoek wordt door de restitutiecommissie naar beide partijen toegestuurd, die hun commentaar leveren en nadat beide partijen tevreden zijn buigt de restitutiecommissie zich over de vraag wie de beste papieren heeft voor teruggave. Maar in het reglement van de bindend adviesprocedure is Artikel 3 lid e, f en g opgenomen. Het vergelijkt een belang tegenover recht op rechtsherstel, wat in zijn essentie een onjuiste vergelijking is en 'fair play' verzaakt. Daarnaast wordt het gelijkheidsbeginsel niet in acht genomen en is de gelijkwaardigheid van partijen in het geding. Volgens Artikel 3 f, en g worden belangen ten gunste van het museum, terwijl het museum niet meer is dan de dief of de heler, zelfs wanneer zij bewijzen kunnen dat zij te goeder trouw handelden. Goede Trouw is echter niet eens een vereiste, maar het belang voor het museum en het openbare belang wel. "Te goeder trouw" wordt meestal vastgesteld na grondig onderzoek, maar hier blijkt dat onderzoek niet grondig genoeg is. De belangen bij e, f, en g worden met elkaar vergeleken terwijl zij niet elkaars gelijken zijn. De originele eigenaar, de claimant heeft geen belang maar een recht op restitutie; f en g dienen beiden het belang van het museum. Immers het openbare belang, dat in Artikel 3 g, wordt gewogen is niet anders dan dat het kunstwerk openbaar, dus in een museum is te zien. Terwijl bij Artikel 3 f, het museale belang al wordt meegewogen. Dat brengt de gelijkwaardigheid van partijen in geding. Bovendien is het absurd, dat het museum, de dief of de heler een belang wordt toegekend, zelfs als er sprake is van te goeder trouw. Het museum/ de gemeente is al een machtsorgaan tegenover de claimant en daarnaast biedt de bindend adviesprocedure meer mogelijkheden ten gunste van het museum en houdt de vergelijking geen stand. De secretaris, administrateur en rapporteur van de restitutiecommissie, Evelien Campfens was betrokken bij deze beleidswijziging in 2007-2014; in de tijd dat het museum en het openbaar belang aan de regelgeving werd toegevoegd. Zij schreef een artikel ter verdediging van dit beleid. Gezien haar betrokkenheid bij deze beleidswijziging is haar objectiviteit daarover twijfelachtig. Deze beleidswijziging is niet Fair en niet Rechtvaardig.⁶³

2.1 De verandering van artikel 2:2 in een bindend adviesprocedure, het beleid, de regelgeving als wel als de uitvoering is in handen van de restitutie commissie, dit is niet in lijn met de scheiding der machten.

Volgens de klassieke scheiding der machten, adviseert de door de overheid ingestelde adviescommissie volgens het instellingsbesluit van de overheid de minister over restitutieverzoeken, maar tevens wijzigt dezelfde commissie - de door de overheid ingestelde regelgeving van het instellingsbesluit van 21 november 2001 - artikel 2:2 in een bindend adviesprocedure waarvoor ze zelf

⁶² Staatscourant 20 september 2018, nr. 1381345 tot wijziging van het besluit adviescommissie restitutieverzoeken cultuurgooderen en Tweede Wereld Oorlog:
<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2018-54468.html>

⁶³ Evelien Campfens was werkzaam onder Charlotte van Rappard-Boon bij het Instituut Collectie Nederland, na het instellen van de restitutiecommissie werd zij de secretaris, administrateur, rapporteur van de restitutiecommissie van 2001-2017.
[Evelien Campfens Dutch Framework for Nazi Looted Art \[pdf-document\]](#)

(de hierboven geschetste regelgeving) het reglement bepaald. Vervolgens zit ze op de stoel van de onafhankelijke rechter en brengt ze haar eigen regelgeving in praktijk. Een mogelijk argument kan zijn dat het hier over kunstwerken gaat die niet in handen zijn van de centrale overheid, dat er geen verplichting rust op het museum of de gemeente of particulier om samen met de claimant het geschil over het kunstwerk te laten beslechten door de regelgeving van de bindend adviesprocedure van de restitutiecommissie. De restitutiecommissie is daarentegen geen eigen rechtspersoon, haar instelling is geïnitieerd en wordt gefinancierd en onderhouden door de overheid, dit loopt ook door wanneer de restitutiecommissie haar eigen beleidsregels in praktijk brengt en beslist in een bindend advies. Het kan niet zo zijn dat de regelgevende bevoegdheid, in dit geval de restitutiecommissie's⁶⁴ wijziging van artikel 2:2 in het kader van artikel 2, tweede lid, en artikel 4, tweede lid, Besluit adviescommissie restitutieverzoeken cultuurgoederen en Tweede Wereldoorlog, en de rechtsprekende (of rechtsvormende) bevoegdheid bij dezelfde instantie – hetzelfde orgaan liggen. Dit luistert nauw en doet de vraag rijzen of de afgegeven bindende adviezen rechtsgeldig geacht kunnen worden.

2.2 Een conceptrapportage is geen garantie voor een just and fair solution

Dat een conceptrapport voor de claimant(en) een adequaat middel zou zijn, om het onderzoek en de bevindingen van de restitutiecommissie in goede banen te leiden, is slechts ten dele zo. Volgens de landsadvocaat - tijdens haar verdediging van de restitutiecommissie bij de voorzieningenrechter waarbij wij het besluit van de restitutiecommissie om ons niet te horen in de herzieningszaak RC 4.123 aanvochten, gaat het conceptrapport allereerst naar de minister. De landsadvocaat zat naast de toenmalige voorzitter W. Davids, en die knikte bevestigend. De minister controleert het conceptrapport waarna het teruggaat naar de restitutiecommissie, waarna eventuele aanpassingen worden doorgevoerd, waarna het uiteindelijk aan de claimant(en) wordt voorgelegd. De afspraak is dat de minister geen gebruik maakt van zijn discretionaire bevoegdheid. Echter, door nog voor de claimant het conceptrapport in te zien, mengt de minister zich in het onderzoeksproces, en krijgt hij een controlerende rol waarbij hij de gewenste onafhankelijkheid (de schijn van zelfverrijking) van de overheid tot de restitutiecommissie schendt. De communicatie over het conceptrapport tussen de minister en de restitutiecommissie en vice versa wordt niet bekend gemaakt. Onlangs heeft de huidige voorzitter van de restitutiecommissie, mij overtuigd, dat hier geen sprake van kan zijn. Een dergelijke situatie zou wat hem betreft onhoudbaar zijn.

Indien de huidige voorzitter van de restitutiecommissie gelijk heeft dan is het volgende niet relevant, maar aangezien dit de procedure betreft van vòr september 2018, kan het toch van belang zijn. Bovendien vergist deze landsadvocaat zich niet gauw. De claimanten weten niet in hoeverre de minister de hand heeft in het onderzoeksproces en hoe bepalend zijn visie is op de concept rapportage, noch is zijn invloed bekend bij het uiteindelijke advies aan de minister. De nationale ombudsman zegt hierover in zijn rapport 2010 315⁶⁵ p. 4 en 5;

“Tegelijkertijd is de minister in de procedure bij de Restitutiecommissie ook aan te merken als een belanghebbende partij. Immers, er wordt geadviseerd over teruggave van cultuurgoederen waarvan de Nederlandse Staat zichzelf eigenaar acht.”

De minister die het conceptrapport als eerste leest, kan zich misschien daarin vinden, maar hij kan ook veranderingen suggereren. De bemoeienis van de minister als belanghebbende partij in het onderzoeksproces is ongewenst, hij is in feite de rivaal van de claimant en behartigt tegenover de

⁶⁴ De bindend adviesprocedure zie jaarverslag 2008 Bijlage 5 p.1; pagina 113 van het jaarverslag <https://www.restitutiecommissie.nl/sites/default/files/Verslag%202008.pdf>

⁶⁵ https://www.koenigs.nl/documenten/nieuws/ombudsman_rapport_2010_315.pdf idem voetnoot 10

claimant zijn eigen belangen. De restitutiecommissie is zich terdege bewust van de houding van de minister; de rol en de invloed van de minister op het restitutie proces staat haaks op het beginsel om een restitutie commissie in het leven te roepen⁶⁶. Maar kennelijk is de macht en de invloed van de minister zo groot dat het de restitutiecommissie moeilijk valt om de gewenste onafhankelijkheid tot de minister na te leven ofwel af te dwingen. Dit ondermijnt het restitutieproces.

De Nationale ombudsman vervolgt: *“Onderzoek wijst uit dat een procedure als rechtvaardig wordt ervaren als de betrokkenen werkelijk gehoord worden en hun eigen verhaal kunnen doen, ze invloed hebben op de procedure, voldoende informatie hebben ontvangen om hun rol in de procedure optimaal te kunnen spelen en zij met respect bejegend zijn.”* De interne *geheime* - in ieder geval niet openbare communicatie met de minister over de conceptrapportages valt niet onder de hierboven opgesomde kwaliteiten.

2.3 HET TOEKOMSTIG BELEID

1. Een beroepsprocedure is noodzakelijk om een goede afhandeling van zaken te garanderen, niet alleen ter controle van de restitutiecommissie maar ook om de gewenste onafhankelijkheid van de overheid te verzekeren. Het is gewenst wanneer er sprake is van nieuwe informatie die een ander licht op de zaak werpen dat de zogenaamde *“Nova”* niet door dezelfde commissie wordt behandeld. Ook wanneer de procedure bij een bindend advies niet volgens gelijkwaardigheid van partijen is behandeld en de rechter het advies op *“procedurele fouten”* nietig heeft verklaard, heeft de rechter alleen de keus de zaak terug naar de restitutiecommissie te verwijzen die eerder de zaak afwees. Het is noodzakelijk dat er een beroepsprocedure ingesteld wordt.
2. De scheiding der machten: Gezien het feit dat het niet zo mag zijn dat de regelgevende bevoegdheid en de rechtsprekende bevoegdheid bij dezelfde instantie- hetzelfde orgaan liggen, is het nodig dat het reglement van de bindend adviesprocedure wordt herzien door een andere instantie, een ander orgaan; extra punt van overweging is de belangenafweging van Artikel 3 lid e. f. en g. waar het openbare belang sinds het her-ingestelde hardvochtige beleid als een belanghebbende partij wordt meegewogen. Het openbare belang is toegevoegd om de positie van de musea te versterken. Bovendien is de bindend adviesprocedure niet onderworpen aan het opnieuw ingestelde verruimde beleid. Daarnaast is het idee, zie hieronder punt 5, om bij de aanvang van een bindend adviesprocedure, het desbetreffende kunstwerk neutraal te stellen.
3. Nadat is gebleken dat het kunstwerk uit roof afkomstig is, is het zaak het kunstwerk neutraal te stellen. In de verwachting dat de restitutie commissie zich in haar beoordeling vrijer tegenover het museum en de claimant weet. Dit geeft het respect gehoord te worden aan de claimant en zorgt voor gelijkwaardigheid van partijen. Het museum is vanuit haar positie als huidige bezitter evenredig de claimant gedwongen haar goeder trouw te bewijzen bij de verkrijging van het bezit van het kunstwerk in kwestie. Haar positie ‘ik heb het en zie maar dat je het krijgt’, is in ieder geval gedurende de procedure opgeschort. De Kohnstamm commissie, deelde in het gesprek van 27 mei jl. de gedachte dat het neutraal stellen in feite overbodig is, want als het bindend advies uitwijst dat de claimant de rechtmatige eigenaar is, is het museum gebonden het werk aan de claimant te overhandigen. Het gaat echter om gelijkwaardigheid van partijen en dat de weg die procedureel wordt afgelegd gelijkwaardig en transparant is om uiteindelijk tot een advisering te komen. Met het onderbrengen van het kunstwerk op neutraal terrein, zegt de restitutiecommissie, wij erkennen de claim, het bevindt zich op neutraal terrein en beide partijen kunnen hun argumenten naar voren brengen over de eigendom. De restitutiecommissie stelt op deze

⁶⁶ De restitutiecommissie is ingesteld – om zover mogelijk van de overheid verwijderd - de schijn van zelfverrijking tegen te gaan.

manier partijen bij voorbaat gelijkwaardig. Indien het werk - zoals nu gebruikelijk- gedurende de procedure in het museum blijft, is het alsof je fiets is gestolen en dat de dief of de heler formeel op de fiets mag blijven fietsen. De claimant is gedwongen toe te kijken hoe de dief op zijn fiets rondjes rijdt, totdat het bindend advies hem dit permanent laat doen of totdat het bindend advies bepaald dat de fiets de claimant toekomt. Een dergelijke situatie is moeilijk als fair of gelijkwaardig te bestempelen. Onderschat wordt de machtspositie van het instituut "het museum", die in de meeste gevallen de kunstwerken in beheer heeft, waarover de Gemeente de vermeende eigendom heeft. De claimant staat dus tegenover het museum en de daarbij behorende gemeente, een machtsfactor die niet is te onderschatten. Vandaar dat gelijkwaardigheid en rechtvaardigheid voor het voeren van de procedure is gewenst.

In het Zoom gesprek zijn mijn punten 4 en 5 niet aan de orde gekomen, die ik hier kort belicht:

4. De Nederlandse Staat heeft de eigendom op de roofkunst ondergebracht in de NK-collectie. De ombudsman beschrijft dit als "de cultuurgooderen waarvan de Nederlandse Staat zich eigenaar acht". De beschrijving "zich eigenaar acht", laat de juridische verkrijging van de Nederlandse Staat in het midden. De eigendomspositie van de Nederlandse Staat is door toepassing van (onrechtmatige) nationale wetgeving tegenover internationale wetgeving verkregen. Een positie waar de Nederlandse Staat zich ook vandaag nog op beroept. Nederland ziet nog steeds Hitler (onze vijand) als de rechtmatige eigenaar van de door hem geroofde culturele goederen in het door hem bezette Nederland. Nederland paste de nationale wetgeving het KB A 6 aan zodat hij de kunstwerken die over de grens terugkwamen als vijandelijk vermogen voor zichzelf kon claimen. De originele eigenaren werden hierdoor onteigend, vandaar dat we over onrechtmatige wetgeving kunnen spreken, onteigenen zonder enige vorm van compensatie is allesbehalve rechtmatig.

De originele eigenaren, werden aangemerkt als vijanden van het Derde Rijk, wat tot gevolg had dat hun eigendommen werden geconfisqueerd, verkocht onder dwang, onder meer of mindere dwang of door trustees. Hoewel de huidige procedure steeds beweert de moreel ethische benadering zorgvuldig toe te passen, is het gehele restitutie proces gegrondvest op de meest amorele opvatting die de Nederlandse Staat tegenover de beroofde burger heeft kunnen innemen. Erger kan niet dan de teruggekeerde roofkunst tot Hitler's eigendom te verklaren. Het is confronterend en ontarend dat deze wetgeving is ontworpen om te profiteren van de teruggekeerde kunst ten kostte van de originele eigenaar waardoor de roof van het Naziregime in Nederlands eigendom wordt gecontinueerd. Maar een klein percentage van de originele eigenaren keerden terug en bij terugkomst werden ze geconfronteerd met het feit dat hun overheid de voormalige vijand - Hitler - als de rechtmatige eigenaar erkende. Hierdoor zijn zij gedwongen bij hun eigen overheid een claim in te dienen, een claim in competitie met Hitler die door de Nederlandse Staat nog steeds als rechthebbende wordt erkend. Na de oorlog blijkt dat de overheid aantoonbaar moeite heeft om afstand te nemen van de vijfjaren dictatoriale overheersing. Het derde Rijk, heeft in die korte tijd grote invloed gehad, groot genoeg om tot deze wetgeving te komen. Niet is weg te denken dat een gevoel van antisemitisme wordt gedeeld met het voormalig Derde Rijk. Deze naoorlogse wetgeving (Stscr. 14 februari 1947) is gemaakt in de wetenschap dat het Naziregime vanaf juni 1941 uit was op de Endlösung. De diepe psychologische schade die de erkenning van Hitler als "Rechtmatig Eigenaar" veroorzaakt pareer ik voor nu, met de uitspraak van de Nationale ombudsman die in 2010 het optreden van de overheid jegens de burger toetst aan de eisen van behoorlijkheid. Hier toegepast houdt dat in dat het begrip 'procedurele rechtvaardigheid' een belangrijke rol speelt. Dit drukt zich uit in gelijkwaardigheid van partijen en transparantie van de procedure. Het handhaven van de stelling dat Hitler de rechtmatige eigenaar is, voldoet niet aan het begrip 'procedurele rechtvaardigheid' noch doorstaat het de toets van 'behoorlijkheid'.

Het handhaven van Hitler als rechtmatige eigenaar roept de vraag op of de instelling van de restitutiecommissie ten aanzien van artikel 2:1 en het gewijzigde artikel 2:2 de bindend adviesprocedure genoeg is om teruggave van de onteigende cultuurgooederen te waarborgen. De procedure is immers ex-parte, de minister in zijn hoedanigheid als eigenaar speelt geen rol, dus de gronden waarop hij de eigendom claimt blijven buiten beschouwing. Het is vanuit die wetenschap dat staatssecretaris F. van der Ploeg, de oprichter van de restitutiecommissie, spreekt over “zover mogelijk van de overheid verwijderd om de schijn van zelfverrijking van de Nederlandse Staat te vermijden”. Van der Ploeg heeft gemeend de aanvechtbare eigendomspositie van de Nederlandse Staat op de NK-collectie zo te kunnen omzeilen. Door de opeenvolgende aanpassingen van het beleid, blijkt dat de minister daar moeite mee heeft steeds een weg zoekt om de regie over het beleid naar zich toe te trekken.⁶⁷ Door de ex-parte procedure sluit de minister zich af van elke vorm van kritiek die mogelijk kan leiden tot een faire procedure.

- NB Alle teruggekeerde roofkunst was afkomstig uit privébezit. De musea, op voorspraak van Hitler, zijn met rust gelaten. Er is dus niets door het Naziregime uit de rijks- of gemeentecollecties in Nederland geroofd. Wel zijn de privécollecties en de individuele stukken van de originele eigenaren na de oorlog in de collecties van het rijk en de gemeenten opgenomen. Na de diefstal leende de overheid de culturele goederen uit de NK-collectie uit aan ambassades, provincies, gemeenten en musea. Het afzetgebied voor de onteigende kunst, die ervoor zorgde dat de vertegenwoordiging van Nederland en de culturele sector zijn goedkeuring gaf en medeplichtig werd aan het beleid van de overheid. Gezien deze betrokkenheid is het niet zo raar dat dit platform zich keert tegen de originele eigenaar die rechtsherstel van zijn eigendom zoekt.
4. De toegeëigende kunstwerken werden in de NK-collectie opgenomen. De onteigening verrijkte Nederland en leidde tot medeplichtigheid van deze institutionele voorzieningen. Want niet alleen de overheid, maar ook de ambassades, provinciehuizen en de musea profiteerde van het onteigende bezit van de originele en rechtmatige eigenaren. Voor de claimanten heeft dit tot gevolg dat zij behalve tegenover de overheid, ook tegenover de belangen van het hele museumwezen, de provinciehuizen, de ambassades en zelfs de koninklijke familie komen te staan. Lili Gutmann kreeg een, van haar ouders geroofd bankje terug, dat in Paleis 't Loo had gestaan. Toen ze wilde gaan zitten, zei een vertegenwoordiger van het ICN (Instituut Collectie Nederland), u kunt hier niet op gaan zitten, waarop Lili antwoorde; ‘Als Wilhelmina hier al die jaren op heeft gezeten, dan kan ik dat ook’, waarna zij ging zitten. Kortom ze staan tegenover het openbare belang, dat zich sinds de oorlog door onteigening, verrijking en medeplichtigheid aaneen heeft gesmeden. Het spreekt niet voor de Nederlandse Staat dat ze met het geroofde bezit van mensen die in de kampen zijn vermoord de overheidsgebouwen, de instituten, de vertegenwoordiging in het buitenland en de musea versieren. Het is onbegrijpelijk dat de betrokken personen die de werken beheren en of in hun ambassades, hun residenties en musea hebben hangen zich hier niet van distantiëren. In plaats daarvan wordt hypothetisch aangevoerd dat het behoud van de schatten in de NK-collectie nodig is omdat anders het museumpubliek de kunstwerken uit de NK-collectie gaan missen. Dit wordt gebracht als een volwaardig tegen argument voor de onteigening. Het publiek dat zou genieten van de NK-collectie, is een nonsense argument. Zo wordt de onschuldige burger die geen enkele weet heeft van deze complexe onteigening, als genietter van kunst medeplichtig gemaakt aan de verrijking van Nederland omdat het geacht wordt te willen

⁶⁷ Zie punt 5 VANAF 2011 BEPAALT DE OVERHEID HET RESTITUTIE BELEID uit “Ethiek in Beleid”. http://www.koenigs.nl/franz/images/documenten/2020/ETHIEK_IN_BELEID.pdf

blijven genieten. Terwijl het geen weet heeft dat het mogelijk kijkt naar kunst uit de NK-collectie van mensen die in kampen zijn vermoord.

2.4 De restitutie commissie is niet opgericht om de musea te beschermen maar om de rechtmatige eigenaren eindelijk de gelegenheid te geven in hun eigendommen te worden hersteld.

Sinds 2007 wordt het "Openbare Belang" onterecht als een rechtmatig belang in de bindend adviesprocedure meegewogen. Vraag is waar dit openbare belang voor staat, zoals het nu leest betekent het openbare belang het behoud van het kunstwerk voor het Museum. Het openbare belang is een verkapt museaal belang, opnieuw wordt de museumbezoeker in stelling gebracht, voor de oneigenlijke praktijk het museum en daarmee Nederland te verrijken. In 2009, 5 januari berichtte Siebe Weide directeur Nederlands Museum Vereniging en Rudy Ekkart in de pers dat het tweede onderzoek Museale Verwervingen was gestart over de periode 1933 tot heden. Siebe Weide voegde daar in een adem aan toe dat de Musea geen blaam trof, zij handelden vanuit onwetendheid, en te goeder trouw. De musea werden meteen een hand boven het hoofd gehouden. De restitutie commissie reageert net zo, zij houden voor de musea een symposium waarin zij uitgelegd krijgen wat te doen als er een claim op hun deurmat valt. De restitutiecommissie wil onderzoek, maar tegelijkertijd lijken zij bang voor de musea, en doen zij er alles aan om de musea te vriend te houden, of staan ze toch het behoud van het geroofde culturele erfgoed voor Nederland voor? Aan een kant wordt gesuggereerd dat de museumwereld wordt doorgelicht op roofkunst aan de ander kant zijn de musea al van alle blaam ontheven voordat het onderzoek is gestart.⁶⁸ Van de restitutiecommissie hebben ze geleerd hoe ze zich moeten opstellen als een claim zich aandient.⁶⁹ Daarbij wordt de Claimant geacht te weten wat zij moet doen en krijgt zij geen uitleg. De afweging van de restitutiecommissie om het openbare belang als een belanghebbende partij in de regelgeving van de bindend adviesprocedure op te nemen is vanuit eenzelfde gedachte ontstaan, kennelijk behoeven de museale instellingen, en het cultureel erfgoed bescherming. Dit is een grote vergissing, de restitutiecommissie is niet opgericht om de musea te beschermen maar om de rechtmatige eigenaren eindelijk de gelegenheid te geven in hun eigendommen te worden hersteld.

Niets van deze ingewikkelde manier om de eigendom te behouden en de claimant af te weren heeft met fair play te maken, of met het bejegenen van respect, gelijkwaardigheid van partijen en transparantie van de procedure. Door de oppositie en de regelgeving voor teruggave steeds ingewikkelder te maken wordt het onbegrip voor de oorspronkelijke eigenaar steeds groter in plaats van dat de Nederlandse Staat zijn rol over de oneigenlijke onteigening uitlegt en de claimant tegemoetkomt. We zijn met de regelgeving volledig afgedwaald van het begrip 'procedurele rechtvaardigheid'. Temeer omdat het niet bekend is dat de Nederlandse Staat de eigendom heeft over de kunst die zich in de NK-collectie bevindt. Dat de Nederlandse Staat zich eigenaar acht, zoals de nationale ombudsman terecht opmerkt geeft nog niet het geheim prijs dat de Staat zich door toe-eigening op de eigendom beroept.

⁶⁸ Zie Ethiek in Beleid OPEN SECRET p. 15 voetnoot 38 <https://www.parool.nl/kunst-media/musea-onderzoeken-herkomst-collecties~bed986fa/>

⁶⁹ Zie Ethiek in Beleid Bezwaar 3 en voetnoot 27 https://www.restitutiecommissie.nl/nieuws/voorlichtingsbijeenkomst_voor_musea_gemeenten_en_provincies.html

Over het algemeen wordt aangenomen dat de Nederlandse - net als de Franse overheid de positie van beheerder heeft aangenomen. De roofoorkunst werd door de geallieerden aan alle voormalig bezette landen onder dezelfde noemer teruggegeven: 'in custody of the rightful owner'. De Nederlandse Staat dient net zo gewetensvol en transparant, zijn eigendom op de roofoorkunst duidelijk te vermelden, of ervoor te kiezen afstand te nemen van zijn eigendomspositie en zich de rol van beheerder eigen te maken.

Om enigszins aan het begrip 'procedurele rechtvaardigheid' tegemoet te komen en echt recht te doen is het noodzakelijk de in bruikleen gegeven kunstwerken uit de NK-collectie terug te halen van de bruikleennemer en in een neutraal depot op te slaan. Op die manier wordt het inzichtbaar waar de huidige museumcollecties uit bestaan en wat zij gewend waren van de NK-collectie in bruikleen te hebben. Als de werken zich op neutraal terrein bevinden zal dat tevens de teruggave vereenvoudigen.

Als de werken zich op neutraal terrein bevinden dan kan ook de discussie over de werken - waarvan de eigenaren zijn vermoord en waarvan geen overlevenden te vinden zijn - gemakkelijker gevoerd worden en de beslissing over de werken bespoedigen. Het actief zoek naar de erfgenamen van de overledenen en de mogelijk rechthebbende is een vereiste voor een juiste procedure.

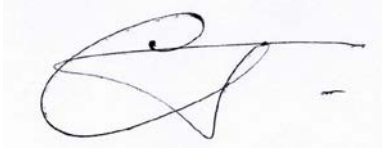
TERUG NAAR 1945

2.5 De teruggekeerde roofoorkunst afkomstig uit particulier bezit vulde het gat in de Nederlandse Museale Collecties - Net als Hitler onteigende Nederland de originele eigenaren en gaf hij de kunst in permanent bruikleen aan de musea.

Nadat de kunstwerken uit de NK-Collectie onttrokken worden aan het nationale kunstbezit en tijdelijk in een onafhankelijk depot zijn opgeborgen zal de 75 jaar oneigenlijke verrijking zijn sporen nalaten. De overheid heeft 75 jaar lang, in de wetenschap dat zij de NK-collectie in haar binnenzak heeft, niet in kunst geïnvesteerd. Toen de kunstwerken afkomstig uit particuliere collecties via Hitler c.s. na de oorlog terugkeerden en hier in ontvangst werden genomen was men verrast over de kwaliteit en de intrinsieke waarde die deze kunstschaten vertegenwoordigen. Tenslotte was dit de kunst die Hitler voor zijn toekomstig groot Germaans museum in Linz had laten roven: het beste van het beste uit de bezette gebieden want "alleen het beste was goed genoeg voor Linz". Hitler wilde alle musea wereldwijd naar de ogen steken. Dit was nog een belangrijke reden voor de overheid om de teruggekeerde roofoorkunst tot de hare te maken. Hitler gebruikte de kunstinkoper Hans Posse, directeur van de Gemälde Sammlung in Dresden en Göring gebruikte zijn inkoper Walter A. Hofer en zijn chef kabinet Erich Gritzbach, zij wisten waar de verzamelingen zich bevonden en nadat zij in Duitsland aankwamen werden de kunstwerken nog een keer geselecteerd, die van bijzondere kwaliteit waren voor Linz, de mindere werken werden geveild of geruild. Hitler had de final say over elk aangekocht kunstwerk. Posse kon niet aankopen zonder zijn goedkeuring. Bij terugkeer in Nederland bleek de geroofde kunst van superieure kwaliteit, een kwaliteit die de vooroorlogse Nederlandse musea niet kende. De collecties uit privé-eigendom afkomstig, waren privé gehouden en weinig bekend. Zeker niet bij de ambtenaren van OKW die de werken in ontvangst namen en hun ogen uitkeken. De NK-kunstwerken vulde het gat in de Nederlandse museale collecties. Via Hitler verdwenen de Nederlandse privécollecties in de eigendom van de Nederlandse Staat en vervolgens in de museale collecties. Bij het terughalen van de NK-bruiklenen zal de overheid geconfronteerd zijn met de werkelijkheid, net als Hitler onteigende de Nederlandse Staat de originele eigenaren en begunstigde hij de musea met onteigende kunst. Het zal praktisch onmogelijk zijn om gelijkwaardige kunst op de vrije markt aan te kopen om de NK-collectie te

vervangen, bovendien zal het een budget vergen dat de Nederlandse Staat niet bereid is uit te trekken, vandaar dat destijds tot onteigening is overgegaan. Het terughalen van de NK-collectie zal een schrok van erkenning teweegbrengen bij de overheidsinstellingen en de musea; maar het moet wel gedaan worden.

Met dank voor uw aandacht,

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'CK', with a horizontal line extending to the right.

met vriendelijke groet,

Christine Koenigs d.d. 10 November 2020